

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105002/B/2023/36122176495904772

ROZVOJOVÁ POMOC V KRAJINÁCH ZÁPADNÉHO
BALKÁNU A JEJ VÝZNAM V 21. STOROČÍ

Bakalárska práca

2023

Simoneta Šimková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

ROZVOJOVÁ POMOC V KRAJINÁCH ZÁPADNÉHO
BALKÁNU A JEJ VÝZNAM V 21. STOROČÍ
Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: Ekonomia a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie
Vedúci záverečnej práce: Ing. Natália Zagoršeková, PhD.

Bratislava 2023

Simoneta Šimková

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som bakalársku prácu vypracovala samostatne a za pomoci literatúry, ktorej kompletný prehľad je uvedený v zozname použitej literatúry.

V Bratislave, dňa 21. 04. 2023.

.....

(Simoneta Šimková)

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať vedúcej bakalárskej práce **Ing. Natálii Zagoršekovej, PhD.** Veľmi si vážim jej čas, cenné rady a odporúčania. Osobitná vďaka patrí externému školiteľovi **Ing. Mikulášovi Černotovi, PhD.**, ktorému ďakujem za všetky odborné pripomienky, ktoré mi počas písania práce vždy ochotne poskytol.

ABSTRAKT

ŠIMKOVÁ, Simoneta: *Rozvojová pomoc v krajinách západného Balkánu a jej význam v 21. storočí*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov a hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Natália Zagoršeková, PhD. – Bratislava: FMV, 2023, 61 s.

Cieľom záverečnej práce je zhodnotiť význam rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu v krajinách západného Balkánu, a to prostredníctvom rozličných prístupov poskytovania rozvojovej pomoci vybraných donorov v regióne. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 3 grafy, 2 tabuľky a 5 príloh. Prvá kapitola je venovaná problematike rozvojovej pomoci z pohľadu viacerých odborníkov, zachytáva najväčších donorov a príjemcov, bližšie vysvetľuje rozvojovú politiku Európskej únie a Slovenska a vymedzuje pohyb rozvojovej pomoci v rámci ostatných tokov medzinárodného pohybu kapitálu rozvojových krajín. V druhej kapitole vysvetľujeme ciele a metódy, ktoré sme v práci použili. Tretia kapitola je venovaná ekonomicko-politickej charakteristike krajín západného Balkánu, ich socio-ekonomickým trendom a prílevu medzinárodného kapitálu do tohto regiónu. Záverečná kapitola sa zaoberá rozvojovými politikami vybraných donorov – Európskej únie, Číny, Slovenska a USA v regióne západného Balkánu. Uvedené poznatky nám pomohli pokúsiť sa zodpovedať na vopred stanovené vedecké otázky, a to prostredníctvom ohodnotenia zvolených ukazovateľov.

Kľúčové slová: rozvojová pomoc, západný Balkán, medzinárodný pohyb kapitálu

ABSTRACT

ŠIMKOVÁ, Simoneta: *Development assistance to countries in the Western Balkans and its meaning in the 21st century.* – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. – Thesis supervisor: Ing. Natália Zagoršeková, PhD. – Bratislava: FMV, 2023, 61 p.

The aim of bachelor's thesis is to assess the relevance of development assistance in the context of international capital flows in the Western Balkan countries, through the different development assistance approaches of selected donors in the region. The work is divided into 4 chapters. It contains 3 charts, 2 tables and 5 annexes. The first chapter is devoted to the issue of development aid from the perspective of several experts. It also captures the major donors and recipients and explains in more detail the development policies of the European Union and the Slovak Republic. This chapter also describes the movement of development aid within other flows of international capital movements to developing countries. The second chapter explains the aims and methods we used in the thesis. The third chapter focuses on the economic and political characteristics of the Western Balkan countries, as well as their socio-economic trends and the inflow of international capital to the region. The final chapter deals with the development policies of selected donors – the European Union, China, the Slovak Republic and the USA in the Western Balkan countries. The above findings serve us to answer the scientific questions using a complex evaluation of indicators.

Key words: Development aid, the Western Balkan countries, International Capital Flows

Obsah

Zoznam skratiek.....	7
Zoznam grafov a tabuliek	8
Úvod.....	9
1 Rozvojová pomoc v 21. storočí	11
1.1. Význam a kritika rozvojovej pomoci	11
1.2. Súčasní donori a recipienti rozvojovej pomoci	13
1.2.1. Rozvojová politika Európskej únie.....	15
1.2.2. Slovenská rozvojová pomoc.....	17
1.3. Postavenie oficiálnej rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu rozvojových krajín	19
1.3.1 Vzťah medzi remitenciami a ODA.....	21
2 Cieľ a metodika práce.....	24
3 Ekonomicko-politická charakteristika západného Balkánu	26
3.1 Geografické, politické a ekonomické vymedzenie západného Balkánu	26
3.2 Súčasný socio-ekonomický trend západného Balkánu.....	30
3.3 Prílev medzinárodného kapitálu do krajín západného Balkánu	32
4 Rozvojová pomoc na západnom Balkáne – vybraní donori.....	37
4.1 Rozvojová pomoc EÚ – vyhodnotenie ukazovateľov.....	38
4.2 Čínska rozvojová pomoc – vyhodnotenie ukazovateľov	40
4.3 Slovenská rozvojová pomoc – vyhodnotenie ukazovateľov	42
4.4 Rozvojová pomoc USA – vyhodnotenie ukazovateľov	44
4.5 Diskusia.....	47
Záver.....	50
Zoznam použitej literatúry.....	51
Prílohy.....	61

Zoznam skratiek

DAC	Development Assistance Committee (Výbor pre rozvojovú pomoc)
EÚ	Európska únia
HND	Hrubý národný dôchodok
IATI	International Aid Transparency Initiative (Iniciatíva za transparentnosť poskytovania medzinárodnej pomoci)
IPA	Instrument for Pre-Accession Assistance (Nástroj predvstupovej pomoci)
MZVaEZ SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
NDICI	Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument (Nástroj susedstva a rozvojovej a medzinárodnej spolupráce)
ODA	Official development assistance (Oficiálna rozvojová pomoc)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj)
PZI	Priame zahraničné investície
SAMRS	Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu
SR	Slovenská republika
UNDP	United Nations Development Programme (Rozvojový program OSN)
USAID	Agency for International Development (Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj)
WBIF	Western Balkans Investment Framework (Investičný rámec pre západný Balkán)

Zoznam grafov a tabuliek

Graf č. 1: Vybrané kapitálové toky do nízko a stredne príjmových krajín okrem Číny.....	21
Graf č. 2: Transformácia toku remitencií na tok pomoci.....	22
Graf č. 3: Externé financovanie krajín západného Balkánu v priemere za obdobie 2005-2016 ako % z HDP.....	33
Tabuľka č. 1: Podiel jednotlivých skupín darcov pri poskytovaní ODA v období 1993-2018 v krajinách západného Balkánu	37
Tabuľka č. 2: Zhrnutie vybraných ukazovateľov jednotlivých donorov	46

Úvod

Vývoj svetového diania napreduje v technologickej a digitálnej oblasti, ale čoraz väčšou výzvou sa stávajú sociálne zmeny a problémy, ktoré medzi prvými začínajú pociťovať práve rozvojové krajiny. Spoločenské rozdiely, rýchly rast populácie či nezamestnanosť sú zásadné ukazovatele, ktoré sa výrazne podieľajú na tom, či je krajina schopná zaznamenať určitý progres. Ekologická hrozba sa stáva faktorom, ktorý postupne začína nebezpečne ovplyvňovať najdôležitejšie odvetvové sektory rozvojových krajín, ktoré sa podieľajú na tvorbe HDP, a to poľnohospodárstvo a priemysel. Do tretice je aktuálne svet uprostred konfliktov, ktoré sa okrem iných vážnych dôsledkov, dotýkajú aj svetovej ekonomiky. Dejiny nám ukazujú, že neustále hrozby, napätia a vojny nemôžu viesť k ekonomickému napredovaniu krajiny, ale majú podiel na jej deštrukcii a úpadku.

Krajiny západného Balkánu sú hlboko poznačené dlhoročnými vojenskými spormi. Cieľom týchto národov je preto snaha o ekonomický rast a integráciu medzi hospodársky vyspelé krajiny, čo však nie je možné zabezpečiť bez stability, mieru a demokracie. Región západného Balkánu sa stáva cieľom viacerých donorov sveta, je preto namieste skúmať, odkiaľ táto pomoc smeruje, na aké konkrétne účely je vyčlenená, či nejde na úkor demokratických procesov týchto krajín, a čo v praxi predstavuje podmienenosť rozvojovej pomoci zo strany niektorých darcov.

V prvej kapitole poukazujeme na rôzne prístupy poskytovania rozvojovej pomoci a na jej najväčších donorov a recipientov posledných rokov z pohľadu viacerých ekonomických ukazovateľov. Na najväčších donorov sa pozeráme z hľadiska celkového objemu poskytnutých prostriedkov, a tiež percentuálneho podielu oficiálnej rozvojovej pomoci na ich hrubom národnom dôchodku. Recipientov, ktorí prijímajú najväčší objem pomoci, rozlišujeme podľa ich darcov na tých, ktorí sú členmi Výboru pre rozvojovú pomoc Organizácie pre rozvoj a spoluprácu v Európe (DAC OECD) a nečlenov tohto výboru, takzvaných non-DAC donorov, ktorí začínajú mať významné darcovské postavenie vo svete. Približujeme tiež architektúru poskytovania rozvojovej pomoci v Európskej únii, predovšetkým jej nástroje a spôsoby financovania, ako aj oficiálnu rozvojovú pomoc Slovenskej republiky, jej štruktúru a priestory na zlepšenie. Prvú kapitolu práce uzatvárame samotným postavením oficiálnej rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu.

V druhej kapitole vysvetľujeme hlavný cieľ práce a parciálne ciele, ktoré sme si stanovili. Uvádzame tiež stanovené vedecké otázky. Kapitolu sme doplnili o použité metódy a limity práce.

V tretej kapitole vymedzujeme región západného Balkánu z ekonomického, politického a geografického hľadiska. Zaznamenávame základné socio-ekonomické trendy, ktoré sa výrazne podieľajú na schopnosti zaznamenať určitý progres. Dlhá história regiónu mala výrazný vplyv na mnohé oblasti, a preto zachytávame aj dôležité historické udalosti, ktoré majú dodnes vplyv, či už na politické alebo ekonomické predpoklady vývoja a potenciálu rozvoja, a tiež na odôvodnenie oblastí s najväčšími potrebami poskytovania rozvojovej pomoci. Pre komplexné zachytenie externých tokov, ktoré plynú do regiónu, vymedzujeme aj ďalšie medzinárodné zdroje kapitálu, predovšetkým remitencie a investície. Poukazujeme tiež na to, aké postavenie má ODA v rámci týchto tokov.

Štvrtá kapitola zachytáva vybraných donorov v regióne. Za využitia komparácie vyhodnocujeme vybrané ukazovatele, ktoré hodnotia ekonomické a politické dôsledky tejto pomoci. Medzi vybraných donorov sme zvolili pomoc inštitúcii EÚ, ktorá má vo všeobecnosti najväčší podiel na celkovom poskytovaní rozvojovej pomoci vo svete, Čínu, Spojené štáty americké a Slovensko. V záverečnej diskusii sme zhrnuli nazbierané poznatky a pokúsili sa zodpovedať na stanovené vedecké otázky.

1 Rozvojová pomoc v 21. storočí

1.1. Význam a kritika rozvojovej pomoci

Po skončení druhej svetovej vojny sa viaceré európske krajiny rozhodli pre prijatie tzv. Marshallovoho plánu pomoci na obnovu vojnou zničených ekonomík. Ekonomovia si uvedomili, že chudobným krajinám chýba finančný kapitál na rozvoj hospodárstva. Odhliadnuc od politických zámerov, už v tomto období sa chápal príliv peňazí do zruinovaných ekonomík bez úspor ako jediné možné riešenie na ich opätovné naštartovanie a rozvoj. Dôležitú úlohu začala zohrávať takzvaná podmienenosť pomoci, s ktorou pristupovali Spojené štáty americké pri jej distribúcii. Pre lepšiu koordináciu sa tiež kládol dôraz na inštitucionalizáciu a regionálnu kooperáciu. Na podklade týchto prístupov vznikla Organizácia pre európsku ekonomickú spoluprácu (OECE)¹, ktorá sa v roku 1961 pretransformovala do súčasnej podoby Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Z novej organizácie sa neskôr stáva dôležitý aktér rozvojovej pomoci, ktorý sa začína už v období svojho vzniku pričiňovať o nastavenie štandardov, noriem a objemu oficiálnej rozvojovej pomoci, ktorú je schopná moderná rozvinutá ekonomika poskytnúť. OECD vytvorilo tiež Výbor pre rozvojovú spoluprácu (DAC) ako medzinárodné fórum najväčších darcov rozvojovej pomoci.² Z dôvodu veľkého množstva štúdií, štatistík a ukazovateľov, budeme v tejto práci vychádzať do veľkej miery z dát tejto organizácie.

Oficiálna rozvojová pomoc je definovaná podľa OECD ako vládna pomoc, ktorá sa zameriava na podporu hospodárskeho rozvoja a prosperity rozvojových krajín, pričom tento tok kapitálu nezahŕňa predovšetkým vojenskú pomoc a komerčné aktivity.³ Na význam rozvojovej pomoci sa môžeme pozeráť z viacerých hľadísk, a preto sa ekonomovia pri rozvojovej pomoci zvyknú rozdeľovať na dva tábory. Známy ekonóm a zástanca rozvojovej pomoci, Jeffrey Sachs tvrdí, že „ciele štátov by mali spočívať v boji proti extrémnej chudobe a nie v snahe o celkové odstránenie chudoby alebo úplne vyrovnávanie rozdielov medzi bohatými a chudobnými. Aj keď tento stav môže nastať, chudobné krajiny musia zbohatnúť

¹ EICHENGREEN, Barry. Lessons from the Marshall Plan. In: *World Development Report 2011 Background Papers*. [online]. Washington D. C. : World Bank, 2010, s. 3-4. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/27506>

² LEIMGRUBER, Matthieu – SCHMELZER, Matthias. *The OECD and the International Political Economy Since 1948*. [elektronický zdroj]. Cham, 2017, s. 37. [cit.2022-09-23]. ISBN 978-3-319-60243-1. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-60243-1>

³ OECD. Official Development Assistance (ODA). [elektronický zdroj]. Paris. 2021, s. 1. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/What-is-ODA.pdf>

vlastným úsilím. Bohaté krajiny však môžu prispieť a pomôcť týmto krajinám dostať sa z pasce, v ktorej sa ocitli.“⁴ Sachs hovorí o dôležitosti identifikovania potrieb a význame priamych zahraničných investícií (PZI) na budovanie infraštruktúry a ľudského kapitálu, čo môže prispieť k väčšej produktivite a sebestačnosti prijímajúcich krajín.⁵ Veľký potenciál zahraničného kapitálu zastáva aj medzinárodne uznávaný austrálsky filozof Peter Singer. Singer prichádza vo svojej monografii k tomuto záveru: „Ak by sa finančné prostriedky, ktoré sú momentálne alokované ako forma zahraničnej pomoci využili najefektívnejším spôsobom, boli by schopné pokryť výdavky na ukončenie extrémnej chudoby vo svete.“⁶ Podporovatelia rozvojovej pomoci poukazujú na určitú morálnu povinnosť bohatých štátov, aby presúvali svoje zdroje rozvojovým krajinám a tieto svoje tvrdenia sa snažia potvrdiť rozsiahlymi štúdiami.

Americký ekonóm William Russel Easterly sa na rozvojovú pomoc pozerá skepticky. Easterly hovorí o dôležitosti rozvojovej základne: „Zapamätajte si, že pomoc nedokáže ukončiť chudobu. Tú dokáže poraziť jedine rozvojová základňa založená na dynamike jednotlivcov a firiem uprostred voľného trhu.“⁷ Easterly tiež hovorí o zahraničnej pomoci ako o utopickom pláne a zdôrazňuje komplexnosť problémov, ktorým rozvojové krajiny čelia. Kritikou rozvojovej pomoci sa zaoberá aj zambijská ekonómka Dambisa Moyo, ktorá sa zameriava predovšetkým na Afriku a vo svojej najznámejšej knihe *Dead Aid* poukazuje na to, prečo rozvojová pomoc na tomto kontinente zlyháva. Popri mnohých faktoroch, ktoré detailne rozoberá, kladie dôraz na prepojenosť pomoci s korupciou, zlyhávanie podmienenosti pomoci v praxi, negatíva plynúce z etnicky rozdelenej spoločnosti, geografické, historické, kultúrne predpoklady a pretrvávajúcu závislosť krajín na zahraničnej pomoci.⁸ Napriek tomu, že sa zaoberá predovšetkým africkou rozvojovou pomocou, vieme identifikovať podobné problémy aj v ďalších rozvojových krajinách.

Na základe týchto vyjadrení môžeme usudzovať, že význam rozvojovej pomoci sa nedá paušalizovať a je potrebné individuálne skúmať efektívnosť pomoci v danom regióne. Je zrejmé, že rozvojová pomoc si vyžaduje systematické a dlhodobé ciele, ktoré budú

⁴ SACHS, Jeffrey. *The End of Poverty : economic possibilities for our time*. 1. vyd. New York : The Penguin Press, 2005, s. 289. ISBN 1-59420-045-9.

⁵ *Ibid*, s. 289-291.

⁶ SINGER, Peter. *10th Anniversary edition The life you can save: How to do your part to end world poverty*. 2. vyd. Washington : The Life You Can Save.org, 2019, s.189. ISBN 978-1-7336727-0-2.

⁷ EASTERLY, William. *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid Rest Have Done So Much Ill and So Little Good* . 1.vyd New York : The Penguin Press, 2006, s. 324. ISBN 978-1594200373.

⁸ MOYO, Dambisa. *Dead Aid : Why aid is not working and how there is another way for Africa*. London : Penguin Books, 2009, s. 33-48. ISBN 978-0-141-03118-7.

zohľadňovať reálne potreby. Sachs tvrdí, že sa o to môžu pričiniť bohaté krajiny, Singer dodáva, že k úspešnému ukončeniu extrémnej chudoby chýba efektívne spravovanie a Dambisa Moyo upozorňuje na mnohé oblasti, ktoré môžu priniesť týmto krajinám viac škody ako úžitku.

1.2. Súčasní donori a recipienti rozvojovej pomoci

V 21. storočí má zahraničný kapitál naďalej výrazné zastúpenie v celkových príjmoch rozvojových krajín. Na rozlíšenie najväčších donorských štátov sveta sa používajú spravidla dva prístupy. Prvý vyhodnocuje krajiny, ktorých celková oficiálna rozvojová pomoc dosahuje najväčší objem. Druhý prístup berie do úvahy veľkosť ekonomiky donorskej krajiny a poskytovaná pomoc sa vyjadrí v pomere k hrubému národnému dôchodku (HND). Tento štatistický ukazovateľ predstavuje významné prepojenie s platobnou bilanciou, ktorá zachytáva transakcie so zahraničím. HND sa na rozdiel od hrubého domáceho produktu vyjadruje bez prvotných dôchodkov rezidentov platených nerezidentským jednotkám a zároveň zahŕňa prijaté prvotné dôchodky od rezidentov zo zahraničia.⁹ HND teda vyjadruje len súhrn tých dôchodkov, ktoré vznikli za použitia výrobných faktorov, ktoré patria rezidentom daného štátu.

Najväčších donorov vyhodnocuje OECD na základe oficiálnej rozvojovej pomoci (ODA). Túto pomoc predstavujú vládne výdavky poskytované za účelom ekonomického rozvoja a blahobytu rozvojových krajín, pričom sa pod takouto pomocou nemyslia pôžičky a úvery. Rozlišujeme bilaterálnu pomoc, poskytovanú od donora smerom k recipientovi a multilaterálnu pomoc, ktorá je zabezpečovaná rozvojovými agentúrami.¹⁰ OECD vyhodnotila za rok 2021 z hľadiska najväčšieho objemu poskytovanej pomoci týchto donorov:

1. Spojené štáty americké (42,3 miliárd USD)
2. Nemecko (32,2 miliárd USD)
3. Japonsko (17,6 miliárd USD)
4. Veľká Británia (15,8 miliárd USD)
5. Francúzsko (15,4 miliárd USD)

⁹ EÚ. Úradný vestník EÚ. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č.549/2013 z 21.mája 2013 o európskom systéme národných a regionálnych účtov v Európskej únii. [online] 2013, s. 315. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0549&from=EN>

¹⁰ OECD. Official development assistance. In: *OECD Factbook 2015-2016: Economic, Environmental and Social Statistics*. [online] Paris: OECD Publishing, 2016, s. 196-197. ISSN 1814-7364. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://dx.doi.org/10.1787/factbook-2015-en>

Druhý prístup vyhodnocuje najväčších donorov na základe percentuálneho podielu oficiálnej rozvojovej pomoci k ich HND, preto tieto krajiny môžeme považovať za najštedrejších darcov rozvojovej pomoci. Pre rok 2021 to boli tieto európske štáty:

1. Luxembursko (0,99% HND)
2. Nórsko (0,93 % HND)
3. Švédsko (0,92 % HND)
4. Nemecko (0,74% HND)
5. Dánsko (0,70 % HND)

Celkový objem poskytnutej pomoci v roku 2021 predstavoval podľa OECD 178,9 miliárd USD. V pomere k ekonomikám donorských štátov sa jedná o 0,33 % ich HND.¹¹ Od roku 1969 sa za cieľ, ktorý by toto percento malo predstavovať považuje 0,7% HND. Prvýkrát sa tento cieľ podarilo dosiahnuť Švédsku už v roku 1974.¹² Luxembursko, Nórsko a Švédsko poskytli v roku 2021 menší celkový objem pomoci¹³, aj vzhľadom k veľkosti ich ekonomík, môžeme povedať, že sa im tento cieľ podarilo výrazne prekonať.

Pri posudzovaní najväčších recipientov rozvojovej pomoci je potrebné brať do úvahy, či je daná ekonomika spôsobilá byť príjemcom takejto pomoci. OECD preto každé tri roky vypracováva takzvaný *The DAC List of ODA Recipients* (Zoznam OECD/DAC príjemcov oficiálnej rozvojovej pomoci). Súčasťou tohto zoznamu sú krajiny nižších a stredných príjmov, ktoré sú posudzované na základe HND per capita. V tomto zozname sa nemôžu nachádzať krajiny G8¹⁴ a EÚ, vrátane krajín s už stanoveným dátumom vstupu do EÚ.¹⁵ Na vyhodnotenie najväčších príjemcov rozvojovej pomoci sa môžeme opäť pozerieť z dvoch rôznych prístupov. Prvý prístup bude hodnotiť recipientov, ktorí dostali najväčší objem pomoci financovanej krajinami DAC – teda členmi Výboru pre rozvojovú pomoc. Druhý prístup vyberá z databázy recipientov financovaných non-DAC krajinami (teda tými krajinami, ktoré nie sú členmi Výboru). Patria sem napríklad arabské krajiny ako Saudská

¹¹ OECD. ODA Levels in 2021 – Preliminary data Detailed Summary Note. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2022, s. 9. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ODA-2021-summary.pdf>

¹² OECD. HISTORY OF THE 0.7% ODA TARGET. In: (*Original text from*) *DAC Journal 2002*. [elektronický zdroj]. Paris. 2016, s. 2. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ODA-history-of-the-0-7-target.pdf>

¹³ OECD. ODA Levels in 2021 – Preliminary data Detailed Summary Note. [online]. Paris: OECD Publishing, 2022. s. 9. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ODA-2021-summary.pdf>

¹⁴ resp. G7 (od roku 2014) – pozn. autorky

¹⁵ OECD/WTO. Aid for Trade at a Glance 2017 : Promoting Trade, Inclusiveness and Connectivity for Sustainable Development. Paris: OECD Publishing. 2017, s. 491. ISBN: 978-92-64-27847-9 .

Arábia, Kuvajt, Spojené arabské emiráty, najľudnatejšie krajiny sveta – Čína a India, ale tiež krajiny na dvoch kontinentoch – Turecko a Rusko.¹⁶ Za obdobie 2019-2020 vyhodnotila OECD najväčších recipientov rozvojovej pomoci poskytovanej krajinami DAC, a to Indiu, Bangladéš, Afganistan, Sýriu a Jordánsko. Krajiny, ktoré nie sú členmi Výboru, poskytli za rovnaké obdobie najväčšie objemy svojej pomoci do týchto krajín: Irán, Kirgizsko, Pakistan, Čierna Hora, Libanon, Bosna a Hercegovina a Albánsko.¹⁷ V tomto, ale aj rozšírenom zozname najväčších recipientov non-DAC krajín sa nachádzajú najmä krajiny Blízkeho východu, preto sa non-DAC donori osobitne vyznačujú darcovstvom regiónu MENA (región Blízkeho východu a severnej Afriky). Významnými príjemcami rozvojovej pomoci poskytovanej týmito krajinami sú tiež krajiny západného Balkánu. Ďalším špecifikom týchto donorov je nízka miera podmienenosti pomoci, ktorá je častokrát kritizovaná pri osobitných záujmoch darcovstva.¹⁸ OECD pri posudzovaní najväčších objemov smerovania pomoci rozlišuje postavenie samotných darcov podľa ich členstva v DAC, čo poukazuje na rozdielne smerovanie pomoci vykazovanej v týchto štatistikách.

1.2.1. Rozvojová politika Európskej únie

Európska únia sa so svojimi členskými štátmi a inštitúciami pokladá za najvýznamnejšieho donora pre rozvojové štáty. Aktuálne smerovanie samotnej EÚ v oblasti rozvojovej politiky sa primárne dotýka programu OSN Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Hlavné ciele tohto programu spočívajú v implementácii piatich základných oblastí, ktoré sa považujú za kľúčové pre ľudstvo a planétu, za účelom dosiahnutia udržateľného rozvoja. Sú to tieto oblasti: ľudia (boj proti chudobe a hladu, zabezpečenie dôstojnosti a rovnosti), planéta (ochrana budúcich generácií od ekologických hrozieb a vyčerpania zdrojov), prosperita (zabezpečenie prosperity a spôsobu života v harmónii s prírodou), mier (budovanie mierumilovnej, spravodlivej a inkluzívnej spoločnosti) a partnerstvo

¹⁶ OECD. Development Co-operation by Countries Beyond the DAC. [elektronický zdroj]. Paris 2015, s. 4. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/Development%20Co-operation%20by%20Countries%20beyond%20the%20DAC.pdf>

¹⁷ OECD. Aid at a glance charts: Official Development Assistance (ODA) flows for DAC and non-DAC members. [elektronický zdroj] Paris. 2021. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/aid-at-a-glance.htm>

¹⁸ NISHIMURA, Megumi. Non-DAC Donors in the Middle East and North Africa: Trends, Dynamics, and Impacts. In: *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. [online]. Taylor & Francis LTD. 2021, roč.15, č.3, s.327-328. ISSN: 2576-5949. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.1985293>

(implementácia rozvojovej práce prostredníctvom globálnych partnerstiev).¹⁹ V dôsledku prebiehajúcich zmien vo svete bolo potrebné pristúpiť k zosúladeniu európskej rozvojovej činnosti, a preto sa EÚ a členské štáty dohodli v roku 2017 na prijatí nového Európskeho konsenzu o rozvoji. Jedná sa o revidovanú verziu pôvodného Európskeho konsenzu o rozvoji z roku 2005.²⁰ Vonkajšia činnosť EÚ, pod ktorú sa zahrňuje aj rozvojová pomoc, je v období 2021-2027 financovaná Nástrojom susedstva a rozvojovej a medzinárodnej spolupráce (NDICI) – Globálna Európa.²¹ V bežných cenách (pre rok 2018) tvorí celkovú výšku v hodnote 79,4 miliardy eur. Tento nástroj je tvorený štyrmi piliermi. Prvý je geografický pilier vo výške 60,4 miliardy eur, zameraný na posilnenie spolupráce s partnerskými krajinami z rôznych regiónov sveta. Tematický pilier vo výške 6,4 miliardy eur sa bude zameriavať na ciele Agendy 2030, osobitne najmä na oblasti ľudských práv, demokracie, občianskej spoločnosti a mieru. Pilier zameraný na rýchlu reakciu vo výške 3,2 miliardy eur sa bude zaoberať krízovými udalosťami, prevenciou konfliktov, prepojením humanitárnej a rozvojovej činnosti a otázkami zahraničnej politiky. Balík nepridelenej pomoci má celkovú výšku 9,5 miliárd eur.

Distribúcia financií bude prebiehať rôznymi spôsobmi: rozpočtovo (distribúovaná priamo od EÚ prijímajúcim vládam), formou grantov, formou verejného obstarávania alebo využitím kombinovaného financovania, ktoré prepája granty EÚ s pôžičkami medzinárodných, regionálnych a európskych finančných inštitúcií.²² Medzi najznámejšie európske rozvojové banky patrí napríklad Európska investičná banka (EIB), Európska banka pre obnovu a rozvoj (EBRD), Nordická investičná banka (NIB) a Rozvojová banka Rady Európy. Európska investičná banka sa tiež zvykne považovať za súčasť architektúry rozvojovej pomoci EÚ, nakoľko poskytuje dlhodobé financie na podporu externej spolupráce a rozvojovej pomoci EÚ.²³ V rámci inštitucionálneho zabezpečenia preberá na

¹⁹ Európska komisia, Generálne riaditeľstvo pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj. An introduction to the European Union's international cooperation and development policy. [elektronický zdroj]. Brusel : Európska únia, 2018, s. 5. ISBN 978-92-79-92893-2. Dostupné na: <https://data.europa.eu/doi/10.2841/008349>

²⁰ PADURARIU, Amelia. Všeobecný prehľad rozvojovej politiky. [elektronický zdroj]. 2021, s. 2. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.3.1.pdf

²¹ Rada EÚ. Nástroj susedstva a rozvojovej a medzinárodnej spolupráce: Coreper schválil predbežnú dohodu s Európskym parlamentom. [elektronický zdroj]. 2020. [cit. 2023-02-28]. Dostupné na: <https://europa.eu/!rR87cj>

²² CONCORD. Guide to global Europe funding 2021-2027 : for civil society organisations. Part I. [elektronický zdroj]. Brusel. 2022, s. 9-10. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: <https://concordeurope.org/resource/guide-to-global-europe-funding-2021-2027-for-civil-society-organisations/>

²³ GALVEZ, M. Elena. European Development Aid: How to Be More Effective Without Spending More? [elektronický zdroj]. 2012, s. 13-14. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2113514

seba agendu rozvojovej spolupráce EÚ aj Generálne riaditeľstvo pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj (DG DEVCO), ktoré sa v roku 2021 premenovalo na Generálne riaditeľstvo pre medzinárodné partnerstvá (DG INTPA). Vo svojom strategickom pláne²⁴ na rok 2020-2024 zdôraznilo vykonávanie svojej činnosti prostredníctvom spomínaného viacročného finančného rámca EÚ a nástroja NDICI – Globálna Európa.

V roku 2020 sa EÚ spolu so svojimi 27 členskými štátmi stala opäť najväčším kolektívnym donorom na svete, keďže ich oficiálna rozvojová pomoc predstavovala až 66,8 miliárd eur.²⁵ Financovanie politik EÚ je vo všeobecnosti nastavené systematicky, čo sa v prípade rozvojovej pomoci realizuje strategickými plánmi a dlhodobými nástrojmi v kombinácii s Agendou 2030, inštitucionálnym rámcom a tiež vnútornou legislatívou. V súlade s rozsiahlymi finančnými prostriedkami, ktoré toto integračné zoskupenie formou multilaterálnej pomoci poskytuje, má oficiálna rozvojová pomoc jej členských štátov stále jedno z najvýznamnejších zastúpení v celkovom objeme poskytovanej pomoci vo svete.

1.2.2. Slovenská rozvojová pomoc

Rozvojová pomoc Slovenskej republiky je do značnej miery determinovaná jej medzinárodným postavením, pričom národným koordinátorom rozvojovej spolupráce je Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (MZVaEZ SR). V roku 2000 vstúpilo Slovensko do OECD, o tri roky neskôr sa stalo donorskou krajinou a začalo pomáhať pod značkou SlovakAid. Integračné snahy sa v roku 2004 prejavili vstupom Slovenska do EÚ a NATO a viedli k ďalším inštitucionálnym zmenám.²⁶ V roku 2007 vznikla Slovenská agentúra pre medzinárodnú rozvojovú spoluprácu (SAMRS) ako rozpočtová a implementačná organizácia MZVaEZ SR, ktorá pokrýva aj realizáciu činností s poskytovaním dotácií, spoluprácu s orgánmi štátnej správy, či publikačnú činnosť.²⁷ V roku 2013 vstúpilo Slovensko do Výboru OECD pre rozvojovú spoluprácu (DAC). Ďalším aktérom je Koordináčny výbor pre rozvojovú spoluprácu SR, ktorý má

²⁴ European Commission. Strategic Plan 2020-2024. DG DEVCO. [elektronický zdroj]. Brusel. 2020, s. 6. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/publications/strategic-plans-2020-2024-international-cooperation-and-development_en

²⁵ European Commission. Team Europe increased Official Development Assistance to €66.8 billion as the world's leading donor in 2020. [elektronický zdroj]. Brusel. 2021, s. 1. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1701

²⁶ MZVaEZ SR. Rozvojová spolupráca. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/diplomacia/rozvojova-spolupraca-a-humanitarna-pomoc/rozvojova-spolupraca>

²⁷ MZVaEZ SR. Rozhodnutie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 41/2020 zo dňa 8. júla 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, s. 2-3. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/statut_samrs_2020_na_zverejnenie.pdf

medzirezortný charakter a jeho členmi sú popri predsedajúcemu štátnom tajomníkovi ministerstva, aj štátni tajomníci ďalších ministerstiev, ktoré majú osobitné postavenie pri koordinácii rozvojovej pomoci na Slovensku.²⁸ Významné postavenie v rámci rozvojovej spolupráce majú aj neziskové organizácie, pričom 29 z nich zastrešuje Platforma rozvojových organizácií – Ambrela. Dôležité postavenie v tejto schéme tiež predstavuje exportno-úverová agentúra EXIMBANKA SR ktorá je styčným bodom pre zapojenie súkromného sektora.²⁹ Multilaterálna pomoc SR dlhodobo preyšuje bilaterálnu pomoc, pričom v roku 2020 predstavovala až 73 % celkovej oficiálnej rozvojovej pomoci SR (ODA SR).³⁰ V porovnaní s cieľom rozvinutých ekonomík podieľať sa 0,7 % ODA/HND, má Slovensko cieľ do roku 2030 dosiahnuť 0,33 %. V pandemickom období roka 2020 sa Slovensku podarilo navýšiť túto úroveň z 0,11 % na 0,14 %. Napriek pozitívnemu nárastu sa jedná o skreslený údaj, ktorý sa pripisuje najmä jednorazovej finančnej operácii odpustenia dlhu Srbsku a Somálsku.³¹ Inštitucionálne pokrytie agendy rozvojovej spolupráce uvádzame v prílohe č.1 v rámci organizačnej štruktúry Sekcie hospodárskej a rozvojovej spolupráce MZVaEZ SR, s konkrétnymi formami spolupráce Odboru rozvojovej spolupráce a humanitárnej pomoci.

Oficiálna rozvojová pomoc SR (ODA SR) sa realizuje formou komplexných bilaterálnych stratégií pomoci pre programové krajiny, pričom aktuálne sa do roku 2023 jedná o Keňu, Moldavsko a Gruzínsko. Snaha o aplikovanie regionálneho prístupu vytvára koncept partnerských krajín a regiónov, medzi ktoré aktuálne patria: **západný Balkán, Východné partnerstvo EÚ, Východná subsaharská Afrika, Blízky východ a Afganistan.** Medzi kritériá³² výberu partnerských krajín patria aj zahraničnopolitické a ekonomické záujmy SR, potenciál zapájania súkromného sektora do ODA SR či zapojenie miestnych partnerov. Koncept poskytovania rozvojovej pomoci na partnerskej úrovni je tiež prepojený s potrebou zdieľania skúseností, čo sa snaží aktuálne pokryť nástroj Sharing Slovak

²⁸ MZVaEZ SR. Rozhodnutie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 9/2020 zo dňa 27.januára 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, s. 2-3. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Rozhodnutie-MiZV-SR-o-Statute-KVODASR_2020.pdf

²⁹ MZVaEZ SR. Rozvojová spolupráca. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/diplomacia/rozvojova-spolupraca-a-humanitarna-pomoc/rozvojova-spolupraca>

³⁰ MZVaEZ SR. Výročná správa ODA SR 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, s. 5. [cit.2022-10-27]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/vyrocnespravy/vyročne-spravy-oda-sr/>

³¹ SLÁDKOVÁ, Zuzana – KABA, Daniel. *AidWatch 2021*. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, s. 21-22. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na: <https://ambrela.org/publikacie/>

³² MZVaEZ SR. Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2019, s. 17-19. [cit. 2022-10-29]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wpcontent/uploads/2020/12/strednodoba_strategia_rozvojovej_spoluprace_sr_2019-2023-2.pdf

Experience (SSE), ktorý v roku 2019 nahradil pôvodný Program na odovzdávanie skúseností z integrácie a reforiem (CETIR). Cieľom je odovzdať najmä programovým a partnerským krajinám SR odborné znalosti v rôznych oblastiach, a to prostredníctvom seminárov, stáží, edukačných návštev a vysielaním expertov.³³ Viaceré aktivity tohto nástroja sa v posledných rokoch realizujú najmä v krajinách západného Balkánu.

Pri pohľade na zameranie bilaterálnej pomoci SR na roky 2022-2024 vidíme navýšenie celkovej sumy oficiálnej rozvojovej pomoci v roku 2023 zo strany niektorých ministerstiev.³⁴ Celkové navýšenie však nepredstavuje výrazné objemy, čo potvrdzuje aj záver Platformy Ambrela, ktorá vo svojej poslednej správe AidWatch pre rok 2021³⁵ zdôraznila, že na dosiahnutie záväzku podieľať sa 0,33 % ODA/HND do roku 2030, by sa musela slovenská rozvojová pomoc zvyšovať kontinuálne približne o 20 miliónov eur ročne. To však bude závisieť predovšetkým od návrhov rozpočtovej organizácie SAMRS v koordinácii s ďalšími ministerstvami, ktoré sa podieľajú na implementácii bilaterálnej rozvojovej spolupráce.³⁶ V ďalšej časti práci si priblížime aj rozvojovú pomoc Slovenska v krajinách západného Balkánu, ako aj iných významných donorov.

1.3. Postavenie oficiálnej rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu rozvojových krajín

Keďže pri poskytovaní oficiálnej rozvojovej pomoci hovoríme o spolupráci krajín, je preto dôležité chápať tento tok prostriedkov z pohľadu medzinárodného pohybu kapitálu rozvojových krajín. Jedná sa o pohyb kapitálu, a to hmotného alebo finančného, ktorý presahuje národné hranice za účelom dosiahnutia zisku v podobe úroku, dividendy, podiele na zisku alebo renty. ODA je tiež považovaná za medzinárodný pohyb kapitálu, avšak je poskytovaná so špecifickým cieľom, ktorým nie je zisk, ale pomoc. Túto špecifickosť možno vo všeobecnosti aplikovať na medzinárodný pohyb verejného kapitálu. Verejný kapitál tvorí spolu so súkromným kapitálom dve kategórie v rámci klasifikácie medzinárodného pohybu kapitálu podľa zdroja, respektíve podľa pôvodu kapitálu.³⁷ Verejný kapitál, ktorý sa

³³ MZVaEZ SR. Sharing Slovak Expise. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, s. 2-6. [cit. 2022-11-1]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2021/05/Brozura-SSE_SK_online_FINAL.pdf

³⁴ MZVaEZ SR. Zameranie dvojstrannej rozvojovej spolupráce Slovenskej republiky na rok 2022. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, s. 16. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na: <https://www.slovlex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/801>

³⁵ SLÁDKOVÁ, Zuzana – KABA, Daniel. *AidWatch 2021*. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, s. 23. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na: <https://ambrela.org/publikacie/>

³⁶ *Ibid*, s. 6.

³⁷ LIPKOVÁ, Ľudmila et al. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint vĕra, 2006, s. 279-281. ISBN 80-89085-55-5.

považuje za externý zdroj financovania, je podľa OECD okrem bilaterálnej ODA tvorený aj tokmi multilaterálnych organizácií vo forme grantov, pôžičiek a investícií.³⁸ Súčasťou verejného kapitálu sú tiež tzv. ďalšie oficiálne toky, ktoré nespĺňajú kritéria pre ich zaradenie medzi ODA a môžu zahŕňať určité typy grantov pre rozvojové krajiny, exportné úvery a ďalšie.³⁹ Druhú kategóriu medzinárodného pohybu kapitálu tvoria súkromné investície ako sú priame zahraničné investície (PZI), portfóliové investície, remitencie a pôžičky súkromného sektora.⁴⁰ Keďže pri súkromnom sektore môžeme vo všeobecnosti tvrdiť, že primárnym účelom presúvania kapitálu je dosiahnutie zisku, je prirodzené, že tieto toky budú mať podstatne väčšie zastúpenie. Na *grafe č. 1* sú znázornené hlavné kapitálové toky, ktoré plynú do nízko a stredne príjmových krajín. Graf zachytáva aj stav po vypuknutí pandémie a začiatku vojny na Ukrajine v roku 2022, a tiež prognózu do najbližších rokov. V celkovom objeme zohrávajú kľúčovú úlohu PZI a remitencie. Čína sa zatiaľ naďalej pokladá za rozvojovú krajinu a v súčasnosti je najväčším príjemcom PZI. Pri absencii Číny z týchto štatistík, môžeme povedať, že od roku 2016 predstavujú remitencie pre túto príjmovú skupinu krajín najväčšie externé zdroje financovania.⁴¹ Podľa krivky remitencií je zrejmé, že tento tok kapitálu je stabilný a menej volatilný na vplyv externého prostredia.

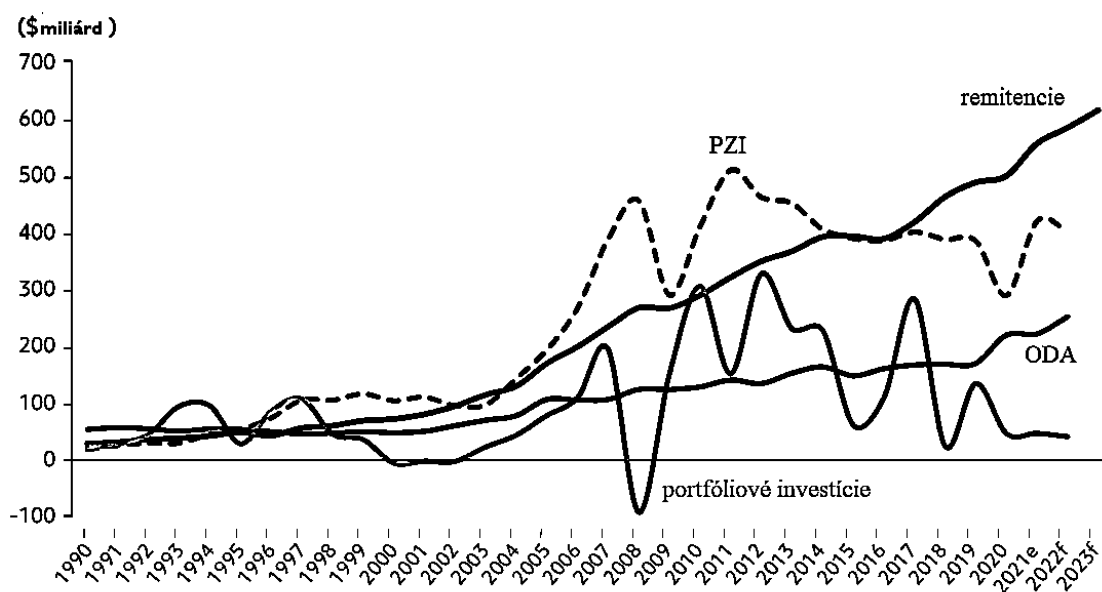
³⁸ OECD. Measuring and Monitoring External Development Finance [elektronický zdroj]. Paris. 2015. s. 7-8. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainabledevelopment/Monitoring%20and%20measuring%20external%20development%20finance.pdf>

³⁹ OECD. Other official flows. [elektronický zdroj]. Paris. 2022. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://data.oecd.org/df/other-official-flows-oof.htm#indicator-chart>

⁴⁰ OECD. Private flows. [elektronický zdroj]. Paris. 2022. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://data.oecd.org/df/private-flows.htm>

⁴¹ World Bank Group. A war in a Pandemic: Implications of the Ukraine crisis and COVID-19 on global governance of migration and remittance flows. [elektronický zdroj]. 2022, s. 2. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-36>

Graf č. 1: Vybrané kapitálové toky do nízko a stredne príjmových krajín okrem Číny



Zdroj: World Bank Group: A war in a Pandemic. Migration and Development Brief. ⁴²

1.3.1 Vzťah medzi remitenciami a ODA

Dáta na grafe.č.1 dokazujú, že remitencie predstavujú dôležitý tok externého kapitálu do rozvojových krajín a nemenej dôležitý význam majú aj v cieľovom regióne tejto práce, čo potvrdzujú aj dáta v ďalšej časti práce, v ktorej sa venujeme medzinárodnému pohybu kapitálu v regióne západného Balkánu. Preto sa v tejto časti pozrieme na postavenie remitencií, ich vzťahu k rozvojovej pomoci a ako ich prílev ovplyvňuje potrebu a objem poskytovanej pomoci.

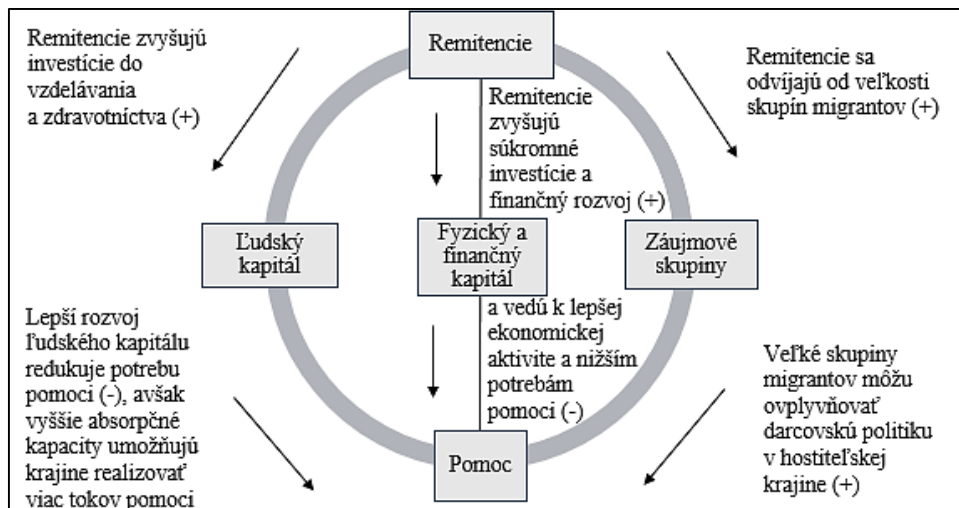
Medzinárodný menový fond (IMF) je najväčším poskytovateľom štatistík o remitenciách, ktoré zverejňuje na základe dát Svetovej banky. Vo svojej štatistike platobnej bilancie definuje remitencie ako súčet dvoch základných komponentov. Prvým je odmeňovanie zamestnancov formou dočasných príjmov v hostiteľskej krajine, príjmov pracovníkov veľvyslanectiev, medzinárodných organizácií a zahraničných spoločností. Druhým komponentom sú osobné transfery, ktoré zahŕňajú všetky bežné platby, ktoré prijali rezidenti od nerezidentov.⁴³ Je potrebné dodať, že Svetová Banka zverejňuje informácie o remitenciách aj navzdory obrovskému množstvu dát, rozdielnosti definícií a problémov pri zostavovaní presných štatistík. Problematické sú predovšetkým nezaznamenané toky remitencií, ktoré je ťažké zobrazit' v celkových štatistikách, preto sa odhaduje, že skutočný

⁴² *Ibid*, s. 3.

⁴³ Migration Data Portal. Remittances. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-12-1]. Dostupné na: <https://www.migrationdataportal.org/themes/remittances>

objem globálnych remitencií je ešte o niečo väčší ako sa odhaduje.⁴⁴ Súčasná literatúra podáva viaceré argumenty, ktoré pozitívne hodnotia prepojenie medzi tokmi pomoci a remitenciami. Pre lepšie znázornenie tohto pozitívneho vplyvu prikkladáme *graf č.2*, na ktorom môžeme vidieť, že remitencie môžu prispievať k zvýšeniu ľudského kapitálu prostredníctvom ich vplyvu na rast investícií do vzdelávania a zdravotníctva.

Graf č. 2: Transformácia toku remitencií na tok pomoci



Zdroj: Do Remittances Reduce Aid Dependency?⁴⁵

Rastúce skupiny migrantov môžu mať za následok vyššie remitencie, ale prínosná je aj ich schopnosť ovplyvňovať zahraničné politiky (vrátane rozvojových politík) v hostiteľských krajinách, pokiaľ sú tieto skupiny dostatočne silné na ovplyvňovanie lobistických aktivít. Zároveň môžu remitencie znižovať závislosť krajín od rozvojovej pomoci prostredníctvom ich vplyvu na rast súkromných investícií, ktoré zabezpečia prílev fyzického a finančného kapitálu a vedú k lepšej ekonomickej aktivite a odklonu pomoci z krajín s vysokým objemom remitencií.⁴⁶ Znamená to, že dlhodobé správne využívanie remitencií môže viesť k akejsi transformácii týchto tokov na toky pomoci.

Napriek pozitívnemu vplyvu remitencií vo vzťahu k rozvojovej pomoci a následne k rozvoju krajín, treba poukázať na ich možný opačný efekt. Zvýšenie toku remitencií môže

⁴⁴ MCAULIFFE, Marie – TRIANDAFYLLIDOU, Anna. World Migration Report 2022. Ženeva : International Organization for Migration. 2021, s. 39. ISBN 978-92-9268-076-3

⁴⁵ KPODAR, Kangni – GOFF, Maelan. Do Remittances Reduce Aid Dependency? [elektronický zdroj]. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. 2012, s. 6. [cit. 2022-12-1]. Dostupné na: <https://ferdi.fr/dl/df-hGgNaYxsCvRD4c6uEVExT2xd/ferdi-p34-do-remittances-reduce-aid-dependency.pdf>

⁴⁶ *Ibid*, s. 4-6.

mať tlmiači efekt na ochotu darcov zvýšiť pomoc. Spomalenie ekonomického rastu vyspelých ekonomík, či rôzne globálne krízy a problémy, spôsobujú menšiu ochotu krajín zvyšovať záväzky týkajúce sa pomoci. Darcovia si prirodzene budú všimnúť čoraz viac aj prílev týchto tokov do rozvojových krajín, a na základe toho určovať svoje rozvojové politiky. Je preto namieste uvažovať o remitenciách ako o určitej náhrade pri financovaní rozvoja. Viacerí darcovia a prijímajúce krajiny apelujú na dôležitosť zjednodušenia prílevu remitiencií prostredníctvom zníženia transakčným nákladov, a tak stimulovať prílev súkromného kapitálu do rozvojových krajín.⁴⁷ Prílev remitiencií však automaticky neznamená vyriešenie všetkých problémov. Treba sa zamerať na základné ekonomické postupy, ktoré sú nevyhnutné pri ekonomickom rozvoji krajín a tie sú determinované makroekonomickou politikou, udržateľným ekonomickým rastom, infraštruktúrou a celkovou situáciou na trhu.⁴⁸ Zavedenie pomoci môže viesť k zníženiu potreby obyvateľov rozvojových krajín odchádzať do zahraničia, čo by mohlo mať za následok pokles remitiencií, avšak na druhej strane sa prílevom toku pomoci môžu pokryť náklady migrantov na vycestovanie a následný prísun remitiencií.⁴⁹ Na základe uvedených údajov môžeme povedať, že prepojenie rozvojovej pomoci a remitiencií sa dá analyzovať z viacerých aspektov, avšak pri posudzovaní ich vplyvu je dôležité zohľadniť lokálne špecifiká prijímajúcich krajín. V ďalšej časti sa bližšie pozrieme na cieľový región tejto práce, ktorým je západný Balkán. Pokúsime sa zachytiť hlavné trendy a determinanty, ktoré majú vplyv na súčasný stav a rozvoj regiónu, ale aj na problémy, ktoré majú výrazný dopad na efektívnosť využitia kapitálových tokov, ktoré sem smerujú, vrátane remitiencií, investícií a rozvojovej pomoci.

⁴⁷ *Ibid*, s. 5.

⁴⁸ JANČÍKOVÁ, Eva. Vplyv remitiencií na rozvoj ekonomík. In: *Almanach – aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky : vedecký časopis*. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave. 2014, roč. 9, č.1, s. 20. ISSN 1339-3502

⁴⁹ KPODAR, Kangni – GOFF, Maelan. Do Remittances Reduce Aid Dependency? [elektronický zdroj]. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. 2012, s. 7. [cit. 2022-12-1]. Dostupné na: <https://ferdi.fr/dl/df-hGgNaYxsCvRD4c6uEVExT2xd/ferdi-p34-do-remittances-reduce-aid-dependency.pdf>

2 Cieľ a metodika práce

Hlavným cieľom záverečnej práce je zhodnotiť význam rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu v krajinách západného Balkánu, a to prostredníctvom rozličných prístupov poskytovania rozvojovej pomoci vybranými donormi. Parciálnymi cieľmi práce bolo priblížiť rozvojové politiky inštitúcií EÚ a Slovenska, vymedziť postavenie rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu, predovšetkým vzťah medzi remitenciami a ODA. Súčasťou parciálnych cieľov bolo tiež zhodnotiť ekonomicko-politické charakteristiky regiónu a poukázať na oblasti, kde je potreba poskytovania rozvojovej pomoci na základe dlhodobých trendov. Pokúsili sme sa tiež odpovedať na to, aké rozličné toky medzinárodného kapitálu prichádzajú do krajín západného Balkánu.

Sformulovali sme vedecké otázky: Aké sú ekonomické a politické dôsledky rozdielnych prístupov poskytovania rozvojovej pomoci vybraných donorov na západnom Balkáne? Ktorý z týchto donorov poskytuje pomoc, ktorá má pre región najväčší význam?

V práci sme sa pokúsili zachytiť pohľad na problematiku poskytovania rozvojovej pomoci cez analýzu vedeckých štúdií, odborných stanovísk a publikácií významných ekonómov v danej oblasti. Vychádzali sme z množstva štúdií, štatistických analýz a korelácií vybraných ekonomických trendov a poskytli sme komplexný pohľad na súčasný stav pohybu medzinárodného kapitálu vo svete a osobitne na postavenie rozvojovej pomoci v týchto tokoch. V záverečnej časti sme využili metódu komparácie na porovnanie vybraných donorov s nižšie uvedenými limitami práce. Pri komparácii sme využívali kvantitatívne a kvalitatívne vyhodnocovanie ukazovateľov efektívnosti poskytovania rozvojovej pomoci podľa akčného programu z Accry doplnené o štvrtý ukazovateľ podľa tzv. Globálneho partnerstva pre efektívnu rozvojovú pomoc. Analyticky sme vychádzali aj z predchádzajúcich kapitol venovaných rozvojovým politikám, medzinárodnému pohybu kapitálu a aktuálnym trendom v regióne. Na základe týchto dát sme v záverečnej diskusii interpretovali výsledky skúmania a pokúsili sa zodpovedať na položené vedecké otázky.

Počas písania práce sme narazili na viaceré limity pri analýze a zbere údajov. Keďže sa venujeme v práci významu pomoci v rozvojovom regióne, ktorý už dlhodobo vykazuje problémy s politickou transparentnosťou, určité dáta nemusia byť ucelené. V prípade konkrétnych donorov sme tento aspekt bližšie zachytili aj pri ukazovateli o miere transparentnosti poskytovanej pomoci. Existuje viacero vedeckých prác, ktoré síce

analyzujú angažovanosť Číny na západnom Balkáne, avšak len málo zdrojov rozlišuje, či sa jedná o projekty financované prostredníctvom rozvojovej pomoci alebo komerčnými úvermi a nástrojmi.⁵⁰ Čína tiež rozdielne vykazuje rozvojovú pomoc v porovnaní s definíciou OECD. Nedostatkom sú aj oficiálne údaje zverejňované orgánmi krajín západného Balkánu. Pri hodnotení slovenskej rozvojovej pomoci sme vychádzali z obmedzeného množstva reportov a dát, nakoľko je Slovensko stále pomerne malý donor v porovnaní s ostatnými vybranými donormi. Pri komparácii jednotlivých donorov sme prioritne vychádzali z kvalitatívnych ukazovateľov, nakoľko sme porovnávali aj veľmi rozdielnych darcov v celkových objemoch poskytovanej pomoci. V dôsledku rozsahu práce sme sa zamerali prioritne na makroekonomický pohľad na problematiku, ale pri analýze sme zohľadňovali aj mikroúroveň, pričom sme brali do úvahy aj topickú časť rozvojových projektov v regióne.

⁵⁰ KRSTINOVSKA, Ana. China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022. roč. 8, s. 229. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

3 Ekonomicko-politická charakteristika západného Balkánu

3.1 Geografické, politické a ekonomické vymedzenie západného Balkánu

Región západného Balkánu sa najčastejšie vymedzuje krajinami bývalej Juhoslávie okrem Slovinska, pričom zahŕňa aj Albánsko. Nakoľko je účelom práce priblížiť rozvojovú pomoc, ktorá smeruje do tohto regiónu, nebudeme brať do úvahy ani Chorvátsko, ktoré patrí spolu so Slovinskom medzi členské štáty EÚ.⁵¹ Menovite sem môžeme zaradiť týchto šesť krajín: **Albánsko, Bosnu a Hercegovinu, Čiernu Horu, Kosovo, Severné Macedónsko a Srbsko**. Región západného Balkánu síce nepredstavuje významného ekonomického hráča, ale už z historického kontextu môžeme vidieť jeho vplyv na dianie v Európe. Západný Balkán je vstupnou bránou do EÚ, ktorá strategicky vytvára križovatku ciest strednej Európy, Jadranu a Čierneho mora. Počet obyvateľov v súčasnosti predstavuje takmer 18 miliónov a svojou rozlohou ho možno prirovnať k Taliansku.⁵² Geografické vymedzenie regiónu uvádzame aj v *prílohe č. 2*.

Napriek spoločnej histórii a geografickej blízkosti krajín môžeme vnímať viaceré dezintegračné činitele regiónu. Pestrý prírodný reliéf sťažoval vytvorenie rozsiahleho a jednotného mocenského štátu. Rôzne kultúrne vplyvy, prelínanie národných identít, etnická diferenciacia a rozličné náboženské vierovyznania zase výrazne prispeli k rozmachu napätia v regióne.⁵³ Kľúčové obdobie moderných dejín tohto regiónu sa viaže bezpochyby na juhoslovanské občianske vojny. Po ich skončení sa museli krajiny zotaviť a prečkať obdobie hyperinflácie. Začala sa cesta budovania moderného a stabilného regiónu, ktorá je však dlhá a naráža na viaceré prekážky. Vývoj regiónu sa posledné dve dekády uberal pomerne rovnakým tempom, ktoré predurčovalo spoločné historické pozadie, stupeň industrializácie, či úroveň infraštruktúry. S nárastom ekonomickej integrácie sa začali prirodzene zintenzívňovať aj snahy vstupu krajín západného Balkánu do EÚ. Európska komisia pritom zdôraznila potrebu podpory demokracie, štátnych inštitúcií, právneho štátu,

⁵¹ GRIEGER, Lucia. Politická stabilita štátov Balkánu v tieni pandémie koronavírusu. In: *Politický zborník študentov a mladých vedeckých pracovníkov 9*. [elektronický zdroj]. Košice: Šafárik Press. 2022, s. 135-136. [cit. 2022-11-12]. ISBN 978-80-574-0102-5. Dostupné na: www.unibook.upjs.sk

⁵² OECD. Government at a Glance: Western Balkans. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2020, s. 26. [cit. 2022-11-13]. IBBN 978-92-64-70118-2. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/a8c72f1b-en>

⁵³ IŠTOK, Robert. Juhoslovanská kríza: Slovania proti Slovanom. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis, Filozofický zborník, 23*. [elektronický zdroj]. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2005, s. 63-66. Dostupné na: <https://www.unipo.sk/public/media/12484/Juhoslovansk%C3%A1%20kr%C3%ADza%20Slovania%20proti%20Slovanom.pdf>

boja proti korupcii, organizovanému zločinu a ďalšie. Kandidátsky status je prvým krokom vstupu do európskeho integračného zoskupenia, avšak táto cesta môže byť dlhá a náročná, pričom krajina nemusí tento cieľ dosiahnuť. Medzi kandidátske krajiny do EÚ patria Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Severné Macedónsko a Srbsko, pričom Kosovo je zatiaľ len potenciálnou kandidátskou krajinou. V júli 2022 spustila EÚ novú fázu vzťahov s Albánskom a Severným Macedónskom formou prístupových rokovaní na úrovni medzivládnych konferencií.⁵⁴ V prípade Čiernej Hory a Srbska prebiehajú tieto rokovania už niekoľko rokov, avšak v polovici roka 2022 upozornil Európsky parlament, v súvislosti s prebiehajúcou vojnou na Ukrajine, na nevyhnutnosť zosúladenia zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Osobitne poukázal na Srbsko, s ktorým je ochotný pokračovať v prístupových rokovaníach len pod podmienkou, že sa pripojí k sankciám EÚ voči Ruskej federácii.⁵⁵ V súvislosti s niektorými politikami rozširovania EÚ sa viaže pojem *stabilitocracy*, ktorý sa síce nevzťahuje čisto na región západného Balkánu, ani na obdobie poslednej dekády, no medzi odborníkmi sa často používa práve v tomto kontexte. Ako prvý ho použil v roku 2016 vo svojom ekonomickom blogu o Čiernej Hore kanadský akademik Srdca Pavlović. Obdobný pojem v tvare *stabilocracy* použili Antoinette Primarova a Johanna Deimel v roku 2012. Voľne preložené do slovenčiny ako stabilitokracia, je termín, ktorým označujeme polo-autoritárske tendencie politik západného Balkánu. Tieto tendencie sa prejavujú v simulácii reforiem, na uspokojenie požiadaviek zo strany EÚ, zatiaľ čo krajiny ťažia z výhodných vzťahov, dávajú falošné prisľuby stability s výraznou kontrolou médií a nízkymi demokratickými ambíciami a nárokmi na právny štát.⁵⁶ Problematickým sa javí aj prechod postkomunistických elít, ktoré sa snažili oslabiť úlohu štátu a preniesli tak rozhodovacie procesy na iné jednotky, ktoré často ovládajú celý štát alebo jeho kľúčové časti. Postupne sa tak vytvárali v krajinách rozličné poriadky a viedlo to k postupnému oslabovaniu štátov, nakoľko sa začala prejavovať nevypočítateľnosť elít. Odborníci tiež pripisujú toto oslabenie štátov aj medzinárodnému pôsobeniu, predovšetkým integračným

⁵⁴ European Commission. Enlargement package: European Commission assess reforms in the Western Balkans and Turkiye and recommends candidate status for Bosnia nad Hercegovina. [elektronický zdroj]. Brusel: European Commission, 2022, s. 1-2. [cit. 2022-11-15]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_6082

⁵⁵ RADOSAVLJEVIC, Zoran. EU Parliament to demand suspension of Serbia's accession talks. [elektronický zdroj]. Brusel : Euractiv, 2022. [cit. 2022-11-15]. Dostupné na: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/eu-parliament-to-demand-suspension-of-serbias-accession-talks/

⁵⁶ BIEBER, Florian. The Belt and Road: Pledge of the gragon: The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies. In: *Horizons : Journal of International Relations and Sustainable Development*. [elektronický zdroj]. Belehrad: Center for International Relations and Sustainable Development, 2018, č.12, s. 176-178. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/48573486>

snahám do EÚ. Mnohé balkánske krajiny boli tlakom medzinárodného spoločenstva nútené zabezpečiť chýbajúcu predvídateľnosť vo svojich politikách. EÚ a MMF začali preto podmieňovať svoju pomoc splnením konkrétnych stanovených podmienok, čo oslabilo vzťah medzi voličmi a vládami, ale častokrát boli tieto zmeny pri samotnej realizácii značne obmedzené.⁵⁷ Práve otázky demokratizácie a právneho štátu sú kľúčové v ekonomickom napredovaní a integračných snahách regiónu, ktorého mierumilovný status je v záujme širokej medzinárodnej spoločnosti. Významný podiel na integračných snahách preto zohrávajú práve susedské vzťahy a vyrovnanie územných sporov v rámci regiónu. V tejto súvislosti zdôraznila Európska komisia vo svojej bielej knihe z roku 2017, že trvá na vyriešení všetkých regionálnych sporov, pričom EÚ nemôže a nebude tieto spory preberať.⁵⁸ Riešenie týchto sporov je naďalej veľmi komplexné a spojené s hrozbou ďalšieho potenciálneho konfliktu.

Pred rozpadom Juhoslávie dominovala v regióne ekonomika najrozvinutejšieho Slovinska. Na prelome 80. a 90. rokov 20. storočia sa naďalej prejavovali rozdielne ekonomické záujmy. Na jednej strane sa Chorvátsko spolu so Slovinskom začalo orientovať na privatizáciu a trhové hospodárstvo, na druhej strane sa Čierna Hora a Srbsko rozhodli pre tzv. „juhoslovanský model socializmu“.⁵⁹ V súčasnosti zohráva súkromný sektor v moderných trhových ekonomikách významnú úlohu. V prípade západného Balkánu je však prítomnosť štátu naďalej výrazná v kľúčových odvetviach. Napriek tomu sú mnohé z týchto štátnych podnikov stratové. Ako napríklad možno uviesť uholné bane a železničné spoločnosti v Bosne a Hercegovine a Čiernej Hore. Privatizačná metóda bola predmetom kritiky, ktorej dôsledky môžeme vnímať dodnes. V roku 2001 začal dominovať odpredaj zamestnancom za zvýhodnené ceny a neskôr formou verejnej aukcie. Avšak slabá kúpna sila obyvateľov viedla k tomu, že potenciálnymi investormi boli len osoby, ktoré počas 90. rokov nelegálne zbohatli. V Srbsku sa takto vysvetľuje posilnenie pozície kolaborantov predchádzajúceho režimu v srbskej ekonomike.⁶⁰ Potenciálnym etnickým konfliktom

⁵⁷ GRANČAY, Martin et al. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie*: kniha 2 – individuálny aspekt. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM. 2012, s. 51-52. ISBN: 978-80-225-3374-4.

⁵⁸ MARSHALL, Tim. *Tieňohra: Príbeh o poslednej vojne v Európe*. 1. vyd. Bratislava : Premedia, 2021, s. 215. ISBN 978-80-8159-932-3

⁵⁹ IŠTOK, Robert. Juhoslávská kríza: Slovania proti Slovanom. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis, Filozofický zborník*, 23. [elektronický zdroj]. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2005, s. 65. Dostupné na: <https://www.unipo.sk/public/media/12484/Juhoslovansk%C3%A1%20kr%C3%ADza%20Slovania%20proti%20Slovanom.pdf>

⁶⁰ GRANČAY, Martin et al. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie*: kniha 2 – individuálny aspekt. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM. 2012, s. 80. ISBN: 978-80-225-3374-4.

v regióne sa preto pripisujú aj ekonomické predpoklady, a to nepriaznivá ekonomická situácia, ktorá sa prejavuje závislosťou na exporte a nízkymi mzdami. Problematický je aj diskriminujúci ekonomický systém, ktorý sa prejavuje v nerovnakých ekonomických príležitostiach, rozvojových programoch a pracovných ponukách.⁶¹ Súčasná ekonomická štruktúra krajín západného Balkánu je skôr rôznorodá (podrobnejšia štruktúra je v prílohe č. 3) a nespolieha sa výlučne na jeden sektor, pričom môžeme identifikovať štyri hlavné. Najväčším je domáci obchod, ktorý zahŕňa aj dopravu, skladovanie, ubytovanie a stravovanie. Osobitne je tento sektor dôležitý pre Čiernu Horu, ktorej ekonomika je závislá do veľkej miery na cestovnom ruchu. Ďalším sektorom je priemysel, ktorý má výrazné zastúpenie v oblasti priemyselnej výroby v Srbsku. Energetická výroba sa sústreďuje v Bosne a Hercegovine a o niečo menej výrazné zastúpenie má ťažobný priemysel v Kosove a Čiernej Hore. Sektor verejnej správy, ktorý zahŕňa aj obranu, vzdelávanie, sociálnu starostlivosť a ďalšie výdavky verejnej správy, má osobitné zastúpenie hlavne v hospodárskej štruktúre Bosny a Hercegoviny, čo reflektuje vysoké administratívne zaťaženie a náklady veľmi komplexného politického systému v krajine. Štvrtým sektorom je poľnohospodárstvo, ktoré má ešte stále výrazné zastúpenie aj v podiele na zamestnanosti. Komparatívnu výhodu v regióne má srbská Vojvodina na severe krajiny, ktorá disponuje kvalitnou ornou pôdou. Viacerí veľkí producenti v Srbsku využívajú najmä prístup na zahraničné trhy, ktorý je posilnený dohodami o voľnom obchode, čo im umožňuje využívať úspory z rozsahu pri väčšom množstve produkcie. Zvyšných päť krajín má menej rozvinutý sektor poľnohospodárstva s menším objemom produkcie.⁶² Ekonomický rast krajín západného Balkánu je aktuálne podľa dát Svetovej banky pod miernym tlakom. Po zotavení sa z pandémie a následne z rýchleho rastu v roku 2021, sa ekonomikám darilo aj v prvom kvartáli roku 2022, osobitne Srbsku a ekonomikám orientovaným na turizmus. Kľúčové hnacie sily rastu v prvej polovici roka 2022 plynuli najmä zo súkromnej spotreby a prílevu investícií v dôsledku rastúcich miezd, remitencií a súkromných pôžičiek. Napriek zvyšujúcim sa cenám energií tak región nepocítil výraznú stratu dôvery zo strany spotrebiteľov a podnikateľov. Druhý kvartál však začal odzrkadľovať priame dôsledky

⁶¹ *Ibid*, s. 48-49.

⁶² SANFREY, Peter – MILATOVIĆ, Jakov. The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy. [elektronický zdroj]. Londýn : European Bank for Reconstruction and Development. 2018, s. 11. [cit.2022-11-16]. Dostupné na: <https://www.ebrd.com/documents/eapa/western-balkans-summit-2018-diagnostic-paper.pdf>

vojny na Ukrajine a spomalil tak ekonomický rast.⁶³ V nadväznosti na spomínanú stabilitokraciu, môžeme konštatovať, že krajiny západného Balkánu sú skúsenejšie v hospodárskych reformách ako v právnom štáte. Jedna z metód⁶⁴ vyhodnocovania kritérií v oblasti ekonomických reforiem definuje stav regiónu na vstup do EÚ ako „stredne pripravený“. Na druhej strane vyhodnotila oblasť právneho štátu, vrátane súdnictva, boja proti korupcii a organizovanému zločinu, statusom len na „určitom stupni prípravy“ a dokonca v prípade Bosny a Hercegoviny a Kosova iba v „počiatočnom štádiu“. V obidvoch oblastiach sa však predpokladá ešte dlhá cesta na dosiahnutie najvyššieho stupňa.

3.2 Súčasný socio-ekonomický trendy západného Balkánu

Pri skúmaní významu rozvojovej pomoci v krajinách západného Balkánu je dôležité zdefinovať aj aktuálne socio-ekonomické trendy a problémy regiónu. Z týchto údajov môžeme lepšie pochopiť potrebu takejto pomoci a jej efektívnu distribúciu. Rozdiely v ekonomickej štruktúre naprieč krajinami regiónu môžeme zaradiť medzi ďalšie dezintegračné činitele, ktoré sa prejavili už v medzivojnovnej Juhoslávii, a to nevhodne nastaveným daňovým systémom, či koncentráciou investícií do určitých vybraných lokalít. Dlhodobým trendom regiónu je v súčasnosti aj nízka ekonomická aktivita a s ňou spojená vyššia miera nezamestnanosti, najmä medzi zraniteľnými skupinami ako sú ženy a mladí ľudia. Počet obyvateľov v produktívnom veku (teda vo veku 15-64) v regióne zaznamenal v období 2012-2018 výrazný pokles najmä v Bosne a Hercegovine a v Srbsku. O niečo menšie rozdiely zaznamenala Čierna Hora a Severné Macedónsko. Iný trend vykazuje Albánsko a Kosovo, ktoré zaznamenali nárast.⁶⁵ Celková miera zamestnanosti je stále výrazne nižšia v porovnaní s krajinami EÚ. V roku 2020 predstavovala 50,6 %, čo je o 17 percentuálnych bodov menej ako priemer EÚ. Veľké rodové rozdiely v regióne sa prejavujú v tom, že vo všetkých krajinách dominuje vyššia zamestnanosť mužov. Miera zamestnanosti v regióne koreluje s priemernou úrovňou vzdelávania, pričom tento trend neplatí

⁶³ World Bank Group. Western Balkans Regular Economic Report. [elektronický zdroj]. Washington DC: The IBRD/The World Bank, 2022, s. 6. [cit.2022-11-15]. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/38189>

⁶⁴ SANFREY, Peter – MILATOVIĆ, Jakov. The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy. [elektronický zdroj]. Londýn : European Bank for Reconstruction and Development, 2018, s. 9-10. [cit.2022-11-16]. Dostupné na: <https://www.ebrd.com/documents/eapa/western-balkans-summit-2018-diagnostic-paper.pdf>

⁶⁵ BARLETT, William – ORUC, Nermin. Labour Markets in the Western Balkans 2019 and 2020. [elektronický zdroj]. Sarajevo, 2021, s. 4. [cit.2022-12-01]. Dostupné na: <https://www.rec.int/download/docs/Labour-Market-in-the-WesternBalkans.pdf/133ff213a0c4db81c247658192a9edc6.pdf>

v Albánsku, v ktorom rozdiel medzi nízkou a strednou úrovňou vzdelania nemá výrazný vplyv. Ekonomiky západného Balkánu sa tiež radia medzi tie, ktoré majú najväčší podiel nelegálnej práce. Pohybuje sa v rozmedzí 20-30 %, pričom v Albánsku to môže byť aj viac ako 40 %.⁶⁶ Korene tohto problému však možno hľadať už vo vyššie spomínaných ukazovateľoch korupcie, či v otázke právneho štátu.

Na klesajúci trend zamestnanosti obyvateľstva v produktívnom veku má významný vplyv starnutie populácie a s ňou spojená nízka fertilita a vysoká migrácia.⁶⁷ Veľká vlna migrácie nastala najmä po vypuknutí občianskej vojny, kedy začalo masové presídľovanie nielen v rámci krajiny, ale aj smerom do zahraničia. Hlavnou hostiteľskou krajinou bolo Nemecko, ktoré vtedy evidovalo až 320 000 utečencov. Mnohí migranti sa rozhodli, že zostanú v zahraničí aj po vojne, najmä kvôli obavám z etnických čistiek. Keďže väčšina migrantov z regiónu uteká do krajín OECD⁶⁸, môžeme vyvodzovať ich demografickú štruktúru zo štatistík tejto organizácie. V súčasnosti je väčšina migrantov krajín západného Balkánu v krajinách OECD v produktívnom veku, avšak medzi migrantami zo Severného Macedónska a Srbska môžeme nájsť výrazné zastúpenie aj ľudí v poproduktívnom veku. V prípade Kosova Albánska majú významný podiel migrujúcej populácie aj mladí ľudia (vo veku 15-24 rokov). Výrazne rastie najmä študentská mobilita do krajín ako Rakúsko, USA, Taliansko a Turecko. Bosna a Hercegovina so Severným Macedónskom vykazujú medzi migrantami vyšší podiel vysoko vzdelaného obyvateľstva v porovnaní s ostatnými krajinami.⁶⁹ Z pohľadu remitencií je dôležité zdôrazniť, že miera zamestnanosti migrantov vykazuje pozitívny trend, avšak mnohí prijímajú prácu, ktorá nezodpovedá ich vysokej kvalifikácii. Problémové sú aj rodové rozdiely vo zvýšenej nezamestnanosti migrujúcich žien, a to vo všetkých krajinách regiónu.⁷⁰ V tejto súvislosti možno poukázať aj na súčasný svetový trend úniku mozgov, ktorému sa vo zvýšenej miere nevyhol ani tento región. Európska únia definuje tento jav ako „stratu, ktorú utrpí krajina v dôsledku vyst'ahovania

⁶⁶ *Ibid*, s. 12-17.

⁶⁷ World Bank Group. Western Balkans Labor Market Trends 2020. [elektronický zdroj]. Viedeň. 2020, s. 11. [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/western-balkans-labor-market-trends-2020-dlp-5300.pdf>

⁶⁸ OECD. Labour Migration in the Western Balkans: Mapping Patterns, Addressing Challenges and Reaping Benefits. [elektronický zdroj]. Paríž. 2022, s. 22-25. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Labour-Migration-report.pdf>

⁶⁹ *Ibid*, s. 35-36.

⁷⁰ *Ibid*, s. 20.

(vysoko) kvalifikovanej osoby.“⁷¹ Mladí ľudia odchádzajú z regiónu v snahe získať lepšie príležitosti a uplatniť sa na lukratívnejšom trhu práce najmä v krajinách OECD.

Ďalším negatívnym trendom v regióne je nedostatočná pozornosť venovaná riešeniu základných problémov kvality života, najmä budovaniu sociálnej infraštruktúry, ktorá zahŕňa predovšetkým investície do vzdelávania a zdravotníctva. Vo väčšine krajín západného Balkánu sú tieto investície pod priemerom EÚ a výdavky sa považujú za nedostatočné. Tieto nedostatky značne obmedzujú schopnosť posilnenia ľudského kapitálu, hospodárskeho rastu a vytvárania nových príležitostí, čo podnecuje frustráciu obyvateľov a motivuje k ďalšiemu vysťahovaniu.⁷² Je zrejmé, že zlepšenie sociálnej infraštruktúry, zvýšenie zamestnanosti a zlepšenie migračnej politiky regiónu si bude vyžadovať rozsiahle investície, avšak častou nevýhodou týchto investícií sú vysoké vstupné náklady, ktoré prinesú úžitok až s odstupom času. Dôležité je preto aj politické zastúpenie v regióne, keďže dlhodobé politické plánovanie nie je medzi politikmi veľmi populárne, nakoľko neprináša rýchle a viditeľné ciele.

3.3. Prílev medzinárodného kapitálu do krajín západného Balkánu

Vzhľadom na nedostatočné domáce úspory sa ekonomiky západného Balkánu spoliehajú na externé financovanie. Po roku 2000 dostali tieto krajiny vysoké sumy ODA, čo odzrkadľovalo snahu medzinárodného spoločenstva prispieť k obnove a rekonštrukcii po skončení konfliktu. Tento objem tokov ODA sa postupne znižoval, s výnimkou Kosova, kde má ešte stále pomerne vysoké zastúpenie.⁷³ Ekonomiky západného Balkánu zaznamenali od roku 1990 významné ekonomické zmeny, pričom sa za hnaciu silu tohto rastu často označujú investície, ktoré majú význam najmä v rýchlo rastúcich ekonomikách, pretože prísun kapitálu prispieva priamo k výške celkovej produkcie a je tiež potrebnou silou na zvyšovanie produktivity.⁷⁴ Napriek tomu sa názory odborníkov nie vždy stotožňujú s týmito

⁷¹ European Commission. Migration and Home Affairs: Definition: brain drain. [elektronický zdroj]. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/glossary/brain-drain_en

⁷² OMIC, Edo – HANDELAND, Cecilia. Social Infrastructure in the Western Balkans: Increasing the region's economic resilience, enhancing human capital and counteracting the effects of brain drain. [elektronický zdroj]. Paríž : Council of Europe Development Bank. 2021, s. 12. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://coebank.org/media/documents/Social_Infrastructure_in_the_Western_Balkans.pdf

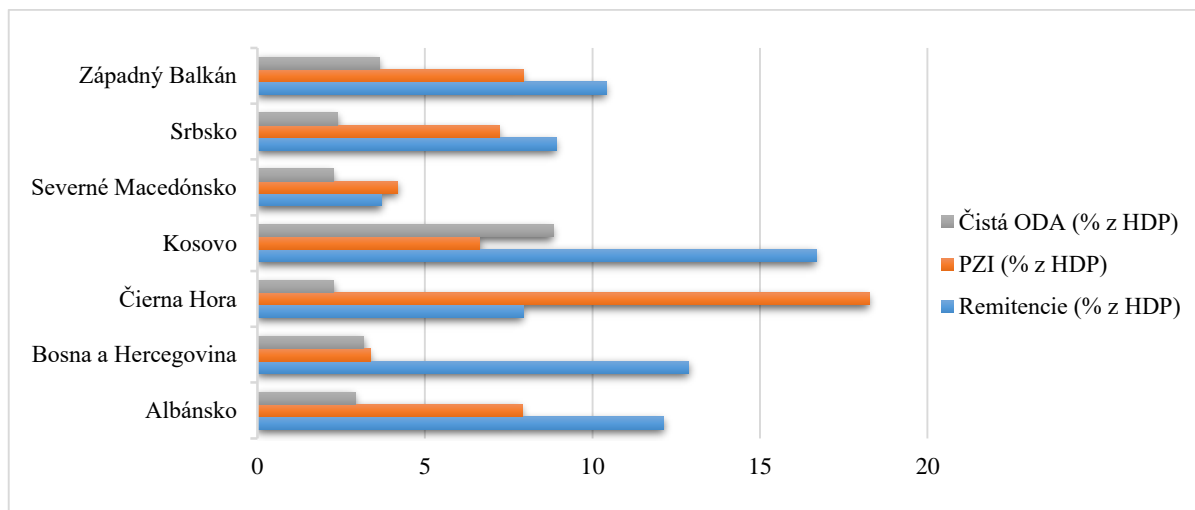
⁷³ DABROWSKI, Marek – Myachenkova, Yana. The Western Balkans: Weak Performance since the Crisis. In: *Acta Oeconomica*. 2018, roč. 68, č. 2, s. 110. ISSN 1588-2659. [cit.2023-10-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1556/032.2018.68.s2.5>.

⁷⁴ European Commission. The Western Balkans in Transition. [elektronický zdroj]. Brusel: Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2009, s. 26. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication15155_en.pdf

všeobecnými predpokladmi, a preto si v tejto časti priblížime aj kritiku a možný negatívny vplyv niektorých zahraničných tokov na rozvoj regiónu.

Na *grafe č.3* môžeme vidieť podiely remitencií, ODA a PZI, ktoré predstavujú zložky externého financovania v regióne. Ďalší externý tok, ktorý však nie je na grafe, predstavuje export tovarov a služieb, ktorý tvorí až tretinu externého financovania z HDP. Ak však nebudeme brať do úvahy tento tok, môžeme povedať, že remitencie predstavujú najväčší zahraničný zdroj financovania v krajinách západného Balkánu. PZI však ďaleko preyšujú remitencie v Čiernej Hore a čiastočne aj v Severnom Macedónsku.⁷⁵

Graf č. 3: Externé financovanie krajín západného Balkánu v priemere za obdobie 2005-2016 ako % z HDP



Zdroj: Spracované autorkou podľa The Relevance of Remittances in fostering economic growth in the West Balkan countries, na základe dát World Bank Development Indicator 2017.⁷⁶

Analýza Európskej investičnej banky⁷⁷, ktorá sa zaoberá investíciami v oblasti infraštruktúry v krajinách západného Balkánu, hovorí o tom, že tento typ investícií by mohol pomôcť ekonomikám prekonať niekoľkoročné zaostávanie v rozvoji a dobehnúť priemer EÚ. Tieto investície sú pokrývané aj nástrojmi predvstupovej pomoci IPA I, II a Investičným rámcom pre západný Balkán (WBIF). Väčšina z týchto investícií je však vo forme pôžičiek

⁷⁵ TOPXHIU, R. Mustafa – KRASNIQI, F. Xhelili. The Relevance of Remittances in Fostering Economic Growth in the West Balkan Countries. [elektronický zdroj]. Priština : University of Pristina. 2017, s. 31-32. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/download/10989/9315/>

⁷⁶ *Ibid*, s. 31.

⁷⁷ European Investment Bank. Infrastructure Investment in the Western Balkans: A First Analysis. [elektronický zdroj]. 2018, s. 19. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: https://www.eib.org/attachments/efs/infrastructure_investment_in_the_western_balkans_en.pdf

a len nepatrná časť vo forme grantov, čo negatívne prispieva k zadlžovaniu krajín. Okrem EÚ je významným investorom aj Čína, ktorá iniciovala viaceré projekty, avšak s nízkou istotou ich realizácie. Navyše všetky projekty Číny by boli realizované len formou pôžičiek. Aj ďalší autori⁷⁸ uvádzajú, že investície do infraštruktúry v rámci tohto regiónu tvoria len malý podiel. Navyše je kritizované, že tieto investície sa týkajú primárne tradičných sektorov infraštruktúry, a to dopravy, energetiky, komunikácie, v posledných rokoch aj kanalizácie a odpadového hospodárstva. Alternatívne sektory sociálnej infraštruktúry, ako je vzdelávanie a zdravotníctvo, však v celkovom objeme zaostávajú. K tomuto sa vo svojej správe prikláňa aj Európska komisia⁷⁹, ktorá dodáva, že v niektorých krajinách ako Bosna a Hercegovina a Kosovo sa pridávajú aj politické problémy, ktoré často znemožňujú plánovanie a implementovanie investičných stratégií. V tejto súvislosti možno spomenúť investičný rámec EÚ, ktorý sa nazýva WBIF (Western Balkans Investment Framework) a slúži na podporu investícií do infraštruktúry, ale aj na rozvoj súkromného sektora, energetiky, životného prostredia, sociálnej oblasti a digitálnej infraštruktúry.⁸⁰ Investície sú poskytované v rámci zmiešaného financovania prostredníctvom grantov IPA, bilaterálnych darcov, pôžičiek, finančných inštitúcií a národných finančných prostriedkov. Jednotlivých darcov uvádzame aj v *prílohe č. 4*. V tomto rámci rozlišujeme príjemcov (krajiny západného Balkánu), darcov (Európska komisia a vlády bilaterálnych darcov), medzinárodné a vládne finančné inštitúcie a regionálne organizácie. Na strane príjemcov sú kľúčoví dvaja národní koordinátori, a to národný koordinátor IPA (NIPAC) a národné investičné výbory (NICs) na čele s podpredsedami vlád alebo ministrami financií.⁸¹ Celkové objemy investícií ukazujú, že WBIF za obdobie od svojho vzniku v roku 2009 do roku 2017 poskytli najväčšie množstvo grantov najmenším a najchudobnejším ekonomikám v regióne, konkrétne Bosne a Hercegovine a Čiernej Hore.⁸² Ďalším investičným nástrojom je Hospodársky a investičný

⁷⁸ HOLZNER, Mario – GRIEVESON, Richard. Investment in the Western Balkans. [elektronický zdroj]. Vienna Institute for International Economic Studies : Vienna. 2018, s. 32. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/investment-in-the-western-balkans-dlp-4705.pdf>

⁷⁹ OMIC, Edo – Handeland, Cecilia. Social Infrastructure in the Western Balkans: Increasing the region's economic resilience, enhancing human capital and counteracting the effects of brain drain. [elektronický zdroj]. Paríž : Council of Europe Development Bank. 2021, s. 40. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://coebank.org/media/documents/Social_Infrastructure_in_the_Western_Balkans.pdf

⁸⁰ WBIF. Western Balkans Investment Framework A Guide. [elektronický zdroj]. 2020, s. 10. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: https://www.wbif.eu/storage/app/media/Library/11.Funding/WBIF%20Guide_Update_March2020.pdf

⁸¹ *Ibid*, s. 2-3.

⁸² HOLZNER, Mario – GRIEVESON, Richard. Investment in the Western Balkans. [elektronický zdroj]. Vienna Institute for International Economic Studies : Vienna. 2018, s. 13. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/investment-in-the-western-balkans-dlp-4705.pdf>

plán (EIP) pre krajiny západného Balkánu⁸³, ktorý prijala EK v roku 2020. Jeho cieľom je zamerať sa na ekologický a digitálny prechod k udržateľnému ekonomickému rastu a pomôcť realizovať reformy, ktoré sú nevyhnutné pre integračné snahy a priblíženie sa k jednotnému trhu EÚ.

Prínos PZI je takisto kľúčový pre rozvojové ekonomiky, avšak v prípade západného Balkánu máme viaceré štúdie, ktoré poukazujú na ich negatívny vplyv na hospodársky rast. Topxhiu a Krasniqi⁸⁴ potvrdzujú tieto zistenia, a tento negatívny vzťah pripisujú neefektívnosti zahraničného kapitálu v krajinách západného Balkánu predovšetkým na makroekonomickej úrovni. Komplexnú analýzu⁸⁵ za použitia ekonometrických modelov vplyvu PZI na hospodársky rast vykonali aj Collaku a Merovci na Univerzite v Prištine. Vo svojom výskume sa zamerali na vzťah medzi PZI a hospodárskym rastom v krajinách západného Balkánu. Výsledky ukázali, že tento vzťah nie je štatisticky významný, keďže celkovo do regiónu neprichádzajú veľké toky PZI. Druhá časť výskumu sa týkala vplyvu remitencií, pri ktorej potvrdili hypotézu, že remitencie môžu stabilne podporovať hospodársky rast, nakoľko sa neviažu na konkrétny projekt, ani nie sú podmienené povinnosťou úročiť takto získané prostriedky. Podľa tejto analýzy sú dokonca účinnejšie ako iné formy prílevu kapitálu ako napríklad PZI alebo úvery.

Remitencie sú pre mnohé rozvojové krajiny stabilným podielom na tvorbe ich HDP. Ich vplyv a možnú transformáciu na pomoc sme zobrazili už v prvej kapitole. Avšak názory odborníkov na ich skutočný prínos v rozvojových krajinách vo svete sa líšia, a to aj na úrovni západného Balkánu. Topxhiu a Krasniqi vo svojej práci⁸⁶ argumentujú tým, že tento tok je najviditeľnejším prínosom pracovníkov, prináša zahraničnú menu, prispieva k vyrovnávaniu bežného účtu platobnej bilancie, zvyšuje investície do malých podnikov, či

⁸³ European Commission. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION. An Economic and Investment Plan for the Western Balkans. [elektronický zdroj]. Brusel. 2020, s. 1. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

⁸⁴ TOPXHIU, R. Mustafa – KRASNIQI, F. Xhelili. The Relevance of Remittances in Fostering Economic Growth in the West Balkan Countries. [elektronický zdroj]. Priština : University of Pristina. 2017, s. 40-41. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/download/10989/9315/>

⁸⁵ COLLAKU, Besmir – MEROVCI, Safet. The Impact of Remittance in Economic Growth: Empirical evidence from the Western Balkan Countries. [elektronický zdroj]. Priština: University of Pristina. 2021, s. 8-9. [cit.2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.abacademies.org/articles/the-impact-of-remittance-in-economic-growth-empirical-evidence-from-the-western-balkan-countries-10847.html>

⁸⁶ TOPXHIU, R. Mustafa – KRASNIQI, F. Xhelili. The Relevance of Remittances in Fostering Economic Growth in the West Balkan Countries. [elektronický zdroj]. Priština : University of Pristina. 2017, s. 32-33. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/download/10989/9315/>

prispieva k transferu technológií. Na podklade ďalších empirických štúdií⁸⁷ sa ukazuje, že celková spotreba domácností, domácich investícií a obchodu sú veľmi dôležité a prospešné stimuly pre ekonomický rast, zatiaľ čo prínos remitencií je síce významný, avšak na celkový ekonomický rast v krajinách západného Balkánu mal v sledovanom období skôr negatívny vplyv. Napriek tomu, že tieto toky môžu na jednej strane zvyšovať príjem, podporovať rozvoj malých podnikov, a tým prispievať k zmierneniu chudoby, ich pravidelný vysoký príjem môže oslabiť motiváciu ich príjemcov pracovať. Taktiež sa vplyvom remitencií zvyšuje tlak na výmenný kurz prostredníctvom zvyšovania cien, čím sa znižuje výroba a vývoz a oslabuje sa konkurencieschopnosť vo svete. Potenciál remitencií je významný predovšetkým na mikroúrovni, a preto odborníci vyzývajú na zapojenie akademikov a podnikateľov pri tvorbe politík, ktorí by zefektívnením riadenia tohto procesu mohli dopomôcť k prevýšeniu ich pozitívnych účinkov.

Blahobyť krajín západného Balkánu závisí od dlhodobého rastu HDP, pričom efektívne a nepretržité investície k tomu môžu výrazne dopomôcť. Z tohto dôvodu sa s cieľom rýchlejšieho rozvoja využívajú najmä externé zdroje, a to PZI, remittance a ODA.⁸⁸ Význam a dopad týchto tokov je rôzny, názory odborníkov sa líšia a mnohé predpoklady sa nedajú vždy zovšeobecniť pre každý región, a to platí aj pre západný Balkán. Keďže sa v práci zameriavame na význam rozvojovej pomoci v tomto regióne, v poslednej kapitole sa pozrieme osobitne na tento tok a zhodnotíme ho z pohľadu vybraných donorov.

⁸⁷ TRPESKI, Predrag et al. The Impact of Remittances on Economic Growth in Western Balkans: Proceedings of the 2nd International Conference: Economic and Business Trends Shaping the Future. [elektronický zdroj]. Skopje: Faculty of Economics. 2021, s. 39-40. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <http://hdl.handle.net/20.500.12188/15938>

⁸⁸ POPOVIĆ, Goran – ERIĆ, Ognjen. Economic development of the Western Balkans and European Union investments. [elektronický zdroj]. Banja Luka. 2018, s. 1555. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2018.1498009>

4 Rozvojová pomoc na západnom Balkáne – vybraní donori

Posledné tri desaťročia boli pre krajiny v regióne charakteristické masívnym prílevom ODA, ktorý predstavoval celkový objem 62 miliárd USD. Tento balík bol doplnený aj o ostatné oficiálne financovanie medzinárodnými rozvojovými bankami. Spomedzi najvýznamnejších donorov možno spomenúť predovšetkým pomoc EÚ, ktorej zahraničná pomoc v rámci predvstupového procesu predstavovala takmer polovicu všetkých poskytnutých prostriedkov.⁸⁹ ODA je poskytovaná v rámci regiónu rozličnými darcami, vrátane inštitúcií EÚ, bilaterálnych darcov a multilaterálnych organizácií. Podiel jednotlivých skupín darcov je uvedený v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1: Podiel jednotlivých skupín darcov pri poskytovaní ODA v období 1993-2018 v krajinách západného Balkánu

Darcovská skupina	Podiel (%)	Suma (miliárd USD)
Inštitúcie EÚ	30,6 %	18,97
DAC EÚ	32,0 %	19,84
DAC mimo krajín EÚ	22,1 %	13,70
Non-DAC	6,7 %	4,15
Multilaterálne agentúry	8,6 %	5,33
Všetci donori	100,0 %	62,00

Zdroj: Spracované autorkou podľa: International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans⁹⁰, na základe dát OECD.

Do poskytnutej pomoci inštitúcií EÚ sa zvykne zahŕňať aj predvstupová pomoc a pôžičky Európskej investičnej banky (EIB), a to najmä v oblasti infraštruktúry. Bilaterálnych darcov možno rozdeliť na tých, ktorí sú členmi Výboru DAC OECD a nečlenov tohto Výboru, teda non-DAC donorov. Non-DAC donori sa vo veľkom zapájajú do poskytovania pomoci od roku 2016, dokonca sa v roku 2017 stali najväčšou darcovskou skupinou. Toto prvenstvo súviselo s poskytnutím zvýhodnenej pôžičky Srbsku, a to vo výške jednej miliardy USD, ktorú poskytli Spojené arabské emiráty. DAC donori zahŕňajú členské štáty EÚ a ostatné krajiny vrátane USA, Švajčiarska, Nórska a Japonska. Medzi multilaterálne agentúry môžeme zahrnúť Medzinárodnú asociáciu pre rozvoj (inštitúcia

⁸⁹ BARLETT, William. International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans. In: *Journal of Contemporary European Studies*. [elektronický zdroj]. 2021. roč. 29, č. 2, s. 184. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1794801> [cit. 2023-02-14].

⁹⁰ *Ibid*, s. 188.

Svetovej banky), Organizáciu pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, Rozvojovú banku Rady Európy a Globálny fond.⁹¹ Pri posudzovaní efektívnosti rozvojovej pomoci sa od roku 2005 opierame predovšetkým o Parížsku deklaráciu o efektívnosti rozvojovej pomoci⁹², ktorá udáva jasné prepojenie medzi demokraciou, spravovaním a intenzitou rozvoja. Neskôr bol navrhnutý akčný program z Accry⁹³, ktorý má za cieľ posilniť a prehĺbiť implementáciu Parížskej deklarácie. Tento program predstavuje predovšetkým tri dôležité ukazovatele, a to: vlastníctvo (účasť krajiny na rozvojových politikách a ich *koordinácií*), dôraz na *výsledky* činností (vrátane ekonomických) a *inkluzívne* partnerstvá (zapojenie aj iných darcov, nadácií a subjektov pri plánovaní a *implementácii* politik). Novší pohľad na problematiku predstavuje tzv. Globálne partnerstvo pre efektívnu rozvojovú spoluprácu (GPEDC),⁹⁴ ktoré dopĺňa ešte štvrtý ukazovateľ, ktorým je *transparentnosť* a zodpovednosť rozvojovej spolupráce. V nasledujúcej časti sa pokúsime zachytiť, aké sú dôsledky poskytovanej pomoci vybraných donorov pohľadom na tieto ukazovatele, ktoré vyhodnocujú najmä ekonomické a politické oblasti pôsobenia poskytnutej pomoci. Celkové vyhodnotenie ukazovateľov sme zhrnuli na konci kapitoly, v *tabuľke č. 2*.

4.1 Rozvojová pomoc EÚ – vyhodnotenie ukazovateľov

Do krajín západného Balkánu prúdia viaceré toky pomoci aj z rozpočtu EÚ, je však dôležité rozlišovať, či sú tieto toky tvorené na základne prístupových procesov alebo podpory jednotlivých členských krajín.

KOORDINÁCIA: Charakter tejto pomoci sa mení a závisí tiež od fázy, v ktorej sa krajina nachádza. Takáto predvstupová finančná pomoc sa riadi zásadami väčšej decentralizácie a zodpovednosť sa prenáša z európskych inštitúcií na budúce členské krajiny.⁹⁵ Práve zapojenie EÚ pri poskytovaní pomoci na západnom Balkáne otvára otázku tzv. podmienenosti, s ktorou sa stretávame už pri Marshallovom pláne. Noutcheva vo svojej

⁹¹ *Ibid*, s. 186-187.

⁹² OECD. Paris Declaration on Aid Effectiveness. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2005, s. 1. [cit. 2023-02-17]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264098084-en>

⁹³ OECD. Accra Agenda for Action. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2008, s. 2-5. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264098107-en>

⁹⁴ Global Partnership for Effective Development Co-operation. Nairobi outcome document. [elektronický zdroj]. Nairobi, 2016, s. 9-19. Dostupné na: <https://effectivecooperation.org/system/files/2020-05/Nairobi-Outcome-Documents-English.pdf>

⁹⁵ ERIĆ, Ognjen. Analysis of the Effects of the EU Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj]. In: *Acta Economica*. 2017, roč. 15, č. 27, s. 128-129. ISSN 2232-738X. [cit. 2023-01-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.7251/ACE1726123E>

analýze⁹⁶ však poukazuje na problémy súvisiace s oprávnenosťou EÚ pri realizácii politík na západnom Balkáne, čo sa ukazuje ako problematické pri dodržiavaní stanovených podmienok. Reakciou je najmä falošné alebo čiastočné dodržiavanie podmienok, ale tiež ich nedodržiavanie, či vynucované dodržiavanie.

VÝSLEDKY: V rámci ekonomických dôsledkov rozvojovej pomoci sa môžeme oprieť o regresnú a korelačnú analýzu Erića⁹⁷, ktorý sa pozrel na vybrané ukazovatele, ktoré hodnotia vplyv rozvojovej pomoci EÚ v regióne. Výsledky hovoria, že ODA je pre vývoj HDP per capita nevýznamná. ODA EÚ nemá podľa Erića významný vplyv na rast miery zamestnanosti v regióne, dokonca sa so zmenou ODA vykazuje opačný smer v zmene počtu zamestnaných. Vysvetľuje to tým, že ODA EÚ je zameraná najmä na sociálnu infraštruktúru, potravinovú pomoc, životné prostredie, a teda nie na sektory, ktoré môžu zvýšiť zamestnanosť. Napriek tomu treba povedať, že dôležitosť pomoci práve v týchto sektoroch je kľúčová, čo potvrdzujú aj aktuálne trendy v regióne, o ktorých sme písali v predchádzajúcej kapitole. Z výsledkov tak vyplýva, že ODA EÚ je pre vyššiu úroveň hospodárskeho rastu nedostatočná a pre rýchlejšiu rast je potrebná mobilizácia viacerých zdrojov. Osobitne odporúča podporu regionálnej hospodárskej spolupráce s dôrazom na spoločné pôsobenie na zahraničných trhoch. Grimm a Mathis uvádzajú vo svojich výpočtoch⁹⁸, že v rokoch 1991-2010 darovala EÚ do krajín západného Balkánu celkovo 11,84 miliárd eur, z toho viac ako 57 % smerovalo na socio-ekonomický rozvoj. Nasledovala oblasť humanitárnej pomoci, pomoc v oblasti demokratického riadenia, podpory právneho štátu a budovania politickej spoločnosti.

INKLÚZIA A IMPLEMENTÁCIA: V poradí implementácie politík predchádzala humanitárna pomoc oblasti socio-ekonomického rozvoja a budovania demokracie, pričom podpora právneho štátu a budovania politického spoločenstva boli implementované oveľa neskôr. V otázke inklúzie možno dodať, že EÚ sa snaží formálne aj neformálne koordinovať svoju pomoc aj s ostatnými darcami a to členstvom v darcovských koordinačných fórach

⁹⁶ NOUTCHEVA, Gergana. Fake, Partial and Imposed Compliance. The Limits of the EU's Normative Power in the Western Balkans. [elektronický zdroj]. 2007, s. 1 [cit. 2022-02-15]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1337980

⁹⁷ ERIĆ, Ognjen. Analysis of the Effects of the EU Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj]. In: *Acta Economica*. 2017, roč. 15, č. 27, s. 138-139. ISSN 2232-738X. [cit.2023-01-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.7251/ACE1726123E>

⁹⁸ GRIMM, Sonja - MATHIS, L. Okka. Stability First, Development Second, Democracy Third : The European Union's Policy towards the Post-Conflict Western Balkans, 1991-2010. [elektronický zdroj]. In: *Europe-Asia Studies*. 2015, roč. 67, č. 6, s. 929-930. [cit.2023-02-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/09668136.2015.1055237>

v Albánsku a Bosne a Hercegovine.⁹⁹ Samozrejmosťou je tiež koordinácia pomoci poskytovanej inštitúciami EÚ s jej členskými štátmi.

TRANSPARENTNOSŤ: Podľa Grimma a Mathisa¹⁰⁰ Európska komisia nevykazuje svoju rozvojovú pomoc západnému Balkánu komplexným a transparentným spôsobom. Poukazujú tiež na to, že EÚ priamo nepodporuje posilnenie domácich kapacít, ktoré by tak finančne mohli reagovať na požiadavky demokratických reforiem. Pri tejto otázke však zdôrazňujú, že vieme stále pomerne málo o tom, aký veľký objem prostriedkov pomoci je potrebný na prežitie demokratických inštitúcií. EÚ je členom dohodnutého štandardu Iniciatívy za transparentnosť poskytovania medzinárodnej pomoci (IATI).¹⁰¹

4.2 Čínska rozvojová pomoc – vyhodnotenie ukazovateľov

Pri čínskej rozvojovej pomoci je dôležité upozorniť na rozdielnosť vykazovaných dát. Čína sa neriadi metodikou DAC OECD pri hodnotení tokov ODA, keďže odborníci¹⁰² tvrdia, že čínska rozvojová pomoc svojím charakterom nezodpovedá definícií ODA podľa OECD. Pôžičky, ktoré sú poskytované čínskou exportno-importnou bankou sú totiž považované za rozvojovú spoluprácu bez ohľadu na to, do akej miery sú podmienky týchto úverov výhodnejšie v porovnaní so situáciou na trhu. Štrukturálne fondy EÚ, vrátane bilaterálnych schém pomoci členských štátov EÚ, tak zostávajú v regióne stále oveľa významnejšie, v porovnaní s čínskymi infraštruktúrnymi rozvojovými projektami. Objem pomoci zo strany Číny v prípade infraštruktúrnych projektov je porovnateľný s tokmi pomoci EÚ iba v prípade Srbska a Bosny a Hercegoviny.¹⁰³ Čína nie je členom OECD.

⁹⁹ BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 238. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹⁰⁰ GRIMM, Sonja - MATHIS, L. Okka. Stability First, Development Second, Democracy Third : The European Union's Policy towards the Post-Conflict Western Balkans, 1991-2010. [elektronický zdroj]. In: *Europe-Asia Studies*. 2015, roč. 67, č. 6, s. 942-943. [cit.2023-02-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/09668136.2015.1055237>

¹⁰¹ BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 231-232. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹⁰²KRSTINOVSKA, Ana.China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022. roč. 8, s. 231. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

¹⁰³ DEFRAIGNE, Ch. Jean. Connectivity and international production networks in the Western Balkans: to what extent can China erode the economic dominant position of the EU? In: *The Journal of Cross-Regional Dialogues*. [elektronický zdroj]. 2021, č. 2. ISSN 2593-9483. [cit.2023-01-28]. Dostupné na: <https://popups.uliege.be/2593-9483/index.php?id=193>

KOORDINÁCIA: Čínske granty sa pridelujú prostredníctvom bilaterálnych dohôd, ktoré sú podpísané medzi vládami, v priemernej výške jeden až dva milióny eur. Avšak len niektoré z týchto dohôd majú zadefinovanú prioritnú oblasť alebo konkrétny projekt, na ktorý boli financie vyčlenené. Rozhodujúce slovo má prijímajúca krajina, ktorá vydá konečné rozhodnutie a vyberie projekt podľa svojich interných predpisov.¹⁰⁴

VÝSLEDKY: Väčšina grantov je vo forme darov, ako sú dodávky tovaru, zariadení a materiálov, niekoľko projektov však zahŕňa aj kompletne práce a inštalácie. Pri zvýhodnených úveroch je objem dohôd a projektov podstatne nižší, avšak celkové sumy sú pomerne vysoké. Albánske orgány si nemyslia, že zvýhodnené čínske úvery vedú k maximalizácii ich záujmov, najmä kvôli postupom, ktoré si Čína stanovuje. Iný pohľad má Srbsko, ktoré preferuje čínsku pomoc najmä kvôli menej náročnej podmienenosti v porovnaní s EÚ. Čínska rozvojová pomoc pokrýva predovšetkým záujmy čínskych bánk a spoločností, ktoré uľahčujú vývoz a dovoz vlastných výrobkov, najmä strojárenských, elektronických a high-tech zariadení. Z tohto dôvodu je pomoc zameraná najmä na podporu rozvoja kvalitnej infraštruktúry a energetiky. Prioritnými oblasťami poskytovaných grantov sú tiež poľnohospodárstvo, priemysel, ale aj vzdelávanie a zdravotníctvo.¹⁰⁵ Pri posudzovaní ekonomických dôsledkov je znepokojivý najmä prudký nárast štátneho dlhu, ale tiež stabilita a udržateľnosť verejných financií. Na druhej strane však srbské vnútroštátne orgány vnímajú pozitívne transfer technológií a know-how z čínskych dodávateľov na miestne spoločnosti. Vzhľadom na nízke štandardy pomoci sú však problematcky vnímané ekologické škody. Príkladom je diaľnica v Čiernej Hore, ktorej výstavba poškodila údolie miestnej rieky, ktorá je chránená ako prírodná pamiatka. V tomto prípade však zasiahla štátna inšpekcia životného prostredia a udelila čínskemu dodávateľovi pokutu v celkovej výške 20 000 eur. V porovnaní s príjmami v krajine sa však jednalo o zanedbateľnú čiastku.¹⁰⁶ Vzhľadom na globálne podmienky sa bude musieť brať väčší ohľad na ekologický aspekt pri poskytovaní pomoci, a to najmä v dôsledku nízkych štandardov prijímajúcich rozvojových krajín a neschopnosti relevantne sankcionovať ekonomicky vplyvných darcov.

INKLÚZIA A IMPLEMENTÁCIA: Pri tomto ukazovateli možno spomenúť tzv. študijnú skupinu China-DAC Study Group, ktorá bola založená v roku 2009 a slúži na

¹⁰⁴KRSTINOVSKA, Ana. China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022, roč. 8, s. 232. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

¹⁰⁵ *Ibid*, s. 232-233.

¹⁰⁶ *Ibid*, s. 236.

zdieľanie a výmenu skúseností v otázke podpory rastu a znižovania chudoby v rozvojových krajinách. Táto platforma funguje najmä prostredníctvom občasných fór alebo okrúhlych stolov. Výsledkom je napríklad publikácia¹⁰⁷ z roku 2018, v ktorej čínska skupina zdieľa svoje skúsenosti v oblasti ekonomickej transformácie a znižovania chudoby. V otázke miery inklúzie je sporný výber čínskych projektov, ktorý nezahŕňa verejné konzultácie a väčšina rozhodnutí sa vykonáva za zatvorenými dverami. Je tu však možnosť pre zainteresované strany, najmä inštitúcie a obce, aby komunikovali svoje požiadavky priamo s vládami alebo čínskymi veľvyslanectvami, čo však nemusí byť v súlade s oficiálnymi kritériami.¹⁰⁸

TRANSPARENTNOSŤ: Pri posudzovaní miery transparentnosti a zodpovednosti môžeme zohľadniť, že Čína schválila Parížsku deklaráciu efektívnosti rozvojovej pomoci a akčný program z Accry. Neprijala však medzinárodne dohodnutý štandard IATI.¹⁰⁹ V súlade s čínskymi usmerneniami nie sú údaje o riadení rozvojovej pomoci verejne dostupné. Pokiaľ ide o zverejnené úvery, tak pri týchto projektoch je nevyhnutné, aby boli sumy verejne dostupné, nakoľko ich musia schváliť národne parlamenty. Problematické sú však ďalšie podrobnosti a informácie, nakoľko samotné dokumenty často obsahujú doložku o dôvernosti, ktorá podlieha vnútroštátnym právnym predpisom.¹¹⁰ Pri čínskej rozvojovej pomoci na západnom Balkáne musíme preto zohľadniť množstvo premenných, a to najmä čínske usmernenia, geo-politické záujmy, ale tiež obchádzanie národnej legislatívy krajín západného Balkánu s cieľom jednoduchšej pomoci bez dodatočných podmienok.

4.3 Slovenská rozvojová pomoc – vyhodnotenie ukazovateľov

Rozvojová politika SR na západnom Balkáne vychádza aj z historických, geografických či kultúrnych väzieb. Významným činiteľom je aj existencia početnej slovenskej menšiny, ktorá sa nachádza v srbskej Vojvodine. Slovenská pomoc bola

¹⁰⁷ China-DAC Study Group. Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. [elektronický zdroj]. 2011. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/Economic-Transformation-Poverty-Reduction-China-Africa-vol1-Findings-Policy-Implications-CDSG.pdf>

¹⁰⁸ KRSTINOVSKA, Ana. China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022, roč. 8, s. 234. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

¹⁰⁹ BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 231-232. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹¹⁰ KRSTINOVSKA, Ana. China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022, roč. 8, s. 234. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

vybudovaná práve na snahe zdieľať svoje transformačné skúsenosti spojené s integráciou do euroatlantických štruktúr.¹¹¹ Mechanizmu slovenskej rozvojovej politiky sme sa venovali aj v prvej kapitole tejto práce a na základe dostupných dát sme vyhodnotili, že celkový objem poskytovanej pomoci je vzhľadom na ciele najvyspelejších krajín sveta stále pomerne nízky.

KOORDINÁCIA: Koordinácia slovenskej rozvojovej politiky sa realizuje prostredníctvom strednodobých stratégií. V roku 2019 OECD vyhodnotila¹¹², že strednodobá stratégia pre dané obdobie, ktorá sa týka aj partnerského regiónu západný Balkán, nie je riadená ako spoločný rámec všetkých ministerstiev. Najväčšiu časť slovenského rozpočtu ODA pokrýva Ministerstvo financií SR, pričom až 80 % ODA pozostáva z priamych transferov inštitúcií EÚ. OECD tiež poukazuje na to, že MF SR neprepája svoje portfólio so značkou SlovakAid ani neodkazuje na strednodobú spoluprácu pri svojom strategickom smerovaní. Nedostatočná koordinácia na štátnej úrovni negatívne prispieva k efektívnosti pomoci a stáva sa zmätočnou v očiach prijímajúcich krajín. Na základe aktuálnej Strednodobej stratégie rozvojovej spolupráce SR¹¹³ môžeme potvrdiť, že koordinácia pomoci SR je popri EÚ realizovaná aj v spolupráci s Agentúrou Spojených štátov amerických (USAID). Spolupráca s USAID sa tematicky zameriava na správu vecí verejných, oblasť energetiky a manažmentu vodného a odpadového hospodárstva. Ďalšia spolupráca MZVaEZ SR je kooridovaná s Rozvojovým programom OSN (UNDP) a týka sa najmä spolupráce v oblasti zdieľania reformných skúseností.

VÝSLEDKY: V rokoch 2007 až 2020 bolo zrealizovaných 336 projektov v rámci SAMRS, ktoré boli v celkovej výške 5,2 miliónov eur.¹¹⁴ Komplexnejší pohľad na rozvojovú spoluprácu SR s krajinami západného Balkánu uvádzame v rámci *prílohy č. 5*. Medzi najväčšie priority rozvojovej pomoci SR na západnom Balkáne patrí podpora odovzdávania skúseností. V roku 2021 bolo na tento účel podaných 11 žiadostí, z toho

¹¹¹ SlovakAid. Rozvojová spolupráca Slovenskej republiky s krajinami západného Balkánu. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/rozvojova-spolupraca-slovenskej-republiky-s-krajinami-zapadneho-balkanu/>

¹¹² OECD. The DAC's main findings and recommendations: Extract from OECD Development Co-operation Peer Reviews: Slovak Republic 2019. [elektronický zdroj]. OECD publishing : Paris. 2019, s. 46. [cit. 2023-02-25]. ISBN 978-92-64-31232-6. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264312326-en>

¹¹³ MZVaEZ SR. Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023.[elektronický zdroj]. Bratislava. 2019, s. 38. [cit. 2022-10-29]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wpcontent/uploads/2020/12/strednodoba_strategia_rozvojovej_spoluprace_sr_2019-2023-2.pdf

¹¹⁴ SlovakAid. Rozvojová spolupráca Slovenskej republiky s krajinami západného Balkánu. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/rozvojova-spolupraca-slovenskej-republiky-s-krajinami-zapadneho-balkanu/>

5 bolo schválených.¹¹⁵ V rámci rozvojovej spolupráce SR sú vyčlenené tzv. mikrogranty, ktoré sú realizované prostredníctvom slovenských zastupiteľských úradov a poskytované mimovládny a neziskovým organizáciám, občianskym združeniam, či miestnym inštitúciám v krajine pôsobnosti ZÚ SR. Mikrogranty je možné implementovať v sektoroch, ktoré spadajú pod vybrané ciele udržateľného rozvoja. V roku 2021 ich bolo dokopy schválených 79, z toho 24 v krajinách západného Balkánu.¹¹⁶

INKLÚZIVNOSŤ A IMPLEMENTÁCIA: SAMRS pri implementácii pomoci dlhodobu spolupracuje s mimovládnymi organizáciami najmä prostredníctvom spomínanej platformy Ambrela.¹¹⁷ SR pri poskytovaní pomoci spolupracuje aj s inými donormi a snaží sa tak koordinovať svoje aktivity v prospech prijímateľskej krajiny.

TRANSPARENTNOSŤ: Podľa hodnotení OECD¹¹⁸ vynaložila SR značné úsilie na štatistické vyhodnocovanie rozvojovej pomoci. SR Je tiež členom IATI. OECD však poukazuje na to, že pre externé prostredie je náročné pochopiť spôsob financovania a tento aspekt bráni spoločnému pocitu zodpovednosti v rozvojových politikách.

4.4 Rozvojová pomoc USA – vyhodnotenie ukazovateľov

Od roku 2010 sa priority rozvojovej politiky USA v regióne zameriavajú predovšetkým na dve oblasti. Prvá sa týka mieru a bezpečnosti a druhá oblasť budovaniu občianskej spoločnosti. Cieľom tejto pomoci je tiež snaha dopomôcť krajinám k ich začleneniu sa do euroatlantických štruktúr. Napriek utlmenej diplomatickej prítomnosti USA bolo poskytnutých v rokoch 2005 až 2019 takmer 3,3 miliardy USD finančnej a technickej pomoci. Táto pomoc však od roku 2012 stagnuje alebo sa znižuje a vzhľadom na globálne trendy sa nepredpokladá, že budú tieto prostriedky výrazne navýšené.¹¹⁹

KOORDINÁCIA: USA vytvárajú strategické rozvojové plány pre jednotlivé krajiny západného Balkánu. Prostredníctvom USAID sa tiež snažia poskytovať pomoc formou

¹¹⁵ SAMRS. Výročná správa 2021 SAMRS. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022, s. 10. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Vyroczna-sprava-2021_27.5_online.pdf

¹¹⁶ *Ibid*, s. 18.

¹¹⁷ SlovakAid. Rozvojová spolupráca Slovenskej republiky s krajinami západného Balkánu. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/rozvojova-spolupraca-slovenskej-republiky-s-krajinami-zapadneho-balkanu/>

¹¹⁸ OECD. The DAC's main findings and recommendations: Extract from OECD Development Cooperation Peer Reviews: Slovak Republic 2019. [elektronický zdroj]. OECD publishing : Paris. 2019, s. 16. [cit. 2023-02-25]. ISBN 978-92-64-31232-6. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264312326-en>

¹¹⁹ HEATHER, A. Conley – RUY, Donatienne. Confronting Stablocracy in the WB : A New Approach for U.S. Assistance. [elektronický zdroj]. Washington : 2021, s. 5. [cit.2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stablocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>

priamej spolupráce s vládami a miestnymi organizáciami. USAID sa postupne snaží odkláňať od rozsiahlych miliónových projektov a prechádza na menšie projekty, ktoré prinášajú väčšiu mieru flexibility.¹²⁰ USAID je tiež koordinovaná napríklad aj s pomocou SlovakAid, k čomu bolo v roku 2022 podpísané¹²¹ memorandum rozvojovej spolupráce. Posilnili tak doterajšiu spoluprácu pri rozvojových projektoch na západnom Balkáne a v krajinách Východného partnerstva. Prvé takéto memorandum podpísalo Slovensko s USAID už v roku 2018, kedy sa Slovensko stalo prvou krajinou v regióne strednej a juhovýchodnej Európy, ktorá takúto dohodu podpísala.

VÝSLEDKY: Pomoc Spojených štátov sa realizuje prostredníctvom ODA grantov. Zahŕňa predovšetkým technickú pomoc a garantované schémy pôžičiek.¹²² Tvorcovia politik USA sa snažia prostredníctvom pomoci prispieť najmä k posilneniu ľudského kapitálu tvorbou pracovných miest, budovanie konkurencieschopnosti v oblasti energetiky a zásobovania cez využitie tranzitných možností v regióne.¹²³ Čo sa týka výšky pomoci, tak vzhľadom k veľkosti ekonomiky USA táto pomoc nie je príliš vysoká.¹²⁴

INKLUZÍVNOSŤ a IMPLEMENTÁCIA: Pomoc je väčšinou viazaná, ale bez podmienenosti. Prostredníctvom poskytovania pomoci tak realizujú zahraničnú politiku USA podporujú ekonomické a politické hodnoty USA.¹²⁵ Niektoré programy USA sa snažia priamo vytvárať predpoklady pre vstup krajiny do EÚ. Súvisí to s podporou rozvoja nezávislých médií, či protikorupčných bojoch. Nie je však jasné, nakoľko boli tieto

¹²⁰ BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 151. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹²¹ SlovakAid. Slovensko podpísalo s USAID nové memorandum o spolupráci. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022. [cit. 2023-03-18]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/slovensko-podpisalo-s-usaid-nove-memorandum-o-spolupraci/>

¹²² BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 187. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹²³ *Ibid*, s. 235.

¹²⁴ HEATHER, A. Conley – RUY, Donatienne. Confronting Stabilocracy in the WB : A New Approach for U.S. Assistance. [elektronický zdroj]. Washington : 2021, s. 5-7. [cit.2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>

¹²⁵ BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 235. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

programy účinné pri podpore tohto sektora.¹²⁶ Po zvážení nového prístupu¹²⁷ USAID v regióne, môžeme povedať, že implementácia rozvojových politík berie do úvahy potrebu začlenenia regiónu do EÚ, ako aj fakt, že prílev pomoci z EÚ je neporovnateľne vyšší, no na druhej strane odmietajú škodlivý vplyv stabilitokracie.

TRANSPARENTNOŤ: USA sa zaviazali k vysokej miere transparentnosti pri vykazovaní dát o pridelenej zahraničnej pomoci. Kompletné finančné údaje zverejňujú na verejne dostupnom portáli zahraničnej pomoci, ktoré spravuje ministerstvo zahraničných vecí.¹²⁸ USA je tiež členom IATI.

Tabuľka č. 2: Zhrnutie vybraných ukazovateľov jednotlivých donorov

Donor	Koordinácia	Výsledky	Inkluzívnosť a implementácia	Transparentnosť
Čína	bilaterálne dohody (bez strategických plánov), konečné rozhodnutie má prijímajúca krajina	podpora rozvoja infraštruktúry, energetiky	študijná skupina China-DAC na koordináciu výmeny skúseností	neprijala IATI, iba Parížsku deklaráciu, rozličné vykazovanie ODA
Inštitúcie EÚ	rozvojové stratégie v oblasti hlbšej integrácie regiónu, formálna a neformálna koordinácia s ostatnými darcami a príjemcami, väčšia decentralizácia pomoci	budovanie sociálnej infraštruktúry, potravinová pomoc, humanitárna pomoc	spolupráca s členskými krajinami, prioritne implementovaná humanitárna pomoc pred socio-ekonomickým rozvojom a budovaním demokracie	člen IATI
Slovensko	strednodobé stratégie, nedostatočná koordinácia ministerstiev, koordinácia s ostatnými donormi (EÚ, USAID, UNDP)	odovzdávanie transformačný a integračných skúseností, mikrogranty	dlhodobá spolupráca s mimovládnyimi organizáciami (Ambrela)	člen IATI
USA	stratégie v oblasti rozvojovej spolupráce jednotlivých krajín západného Balkánu, koordinácia s darcami a príjemcami (SlovakAid)	ODA granty, technická pomoc, pôžičky	viazaná pomoc bez podmienenosti, realizácia zahraničnej politiky, presadzovanie hodnôt, implementácia v súlade s integráciou do EÚ	člen IATI, kompletne zverejňovanie finančnej pomoci na stránke MZV

Zdroj: vlastné spracovanie

¹²⁶ HEATHER, A. Conley – RUY, Donatienne. *Confronting Stablocracy in the WB : A New Approach for U.S. Assistance*. [elektronický zdroj]. Washington : 2021, s. 5. [cit.2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stablocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>

¹²⁷ *Ibid*, s. 2.

¹²⁸ BARLETT, William et al. *The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report*. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, s. 150. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

4.5 Diskusia

Krajiny západného Balkánu dostávajú pomoc najmä prostredníctvom pôžičiek a grantov od vyspelých krajín, a to formou bilaterálnej spolupráce alebo od medzinárodných inštitúcií. Vzhľadom na integračné ambície regiónu je v celkovom objeme najdôležitejšia pomoc EÚ, ktorá predstavuje až 75 % podiel z celkovej pomoci.¹²⁹ V práci sme sa snažili zodpovedať na stanovené vedecké otázky: Aké sú ekonomické a politické dôsledky rozdielnych prístupov poskytovania rozvojovej pomoci vybraných donorov na západnom Balkáne? Ktorý z týchto donorov poskytuje pomoc, ktorá má pre región najväčší význam? V snahe zodpovedať na tieto položené otázky sme sa pozreli na vybrané ukazovatele, ktoré sú relevantné na analýzu a následnú komparáciu vybraných ekonomických a politických dôsledkov poskytovanej pomoci pri rozdielnych prístupoch štyroch darcov, a to Európskej únie, Číny, Slovenska a USA.

Hlavným nedostatkom čínskych hospodárskych iniciatív je predovšetkým nedostatočná transparentnosť, čo v kontexte integračných zámerov západného Balkánu možno vnímať ako významnú prekážku. Pri implementácii väčšiny týchto projektov môže byť problematická najmä kolízia s demokratickými normami, ktoré sa krajiny snažia implementovať v rámci predstupového procesu do EÚ.¹³⁰ Vnímame tu stret dvoch rôznych foriem podmienenosti poskytovanej rozvojovej pomoci. Na jednej strane je to podmienenosť zo strany EÚ, ktorá je posilnená o prístupové podmienky a pravidlá, ktoré sú nevyhnutné pre hlbšiu integráciu. Na strane druhej tu figuruje pomoc Číny, ktorá je síce bez prísnych pravidiel, ale z dlhodobého hľadiska vnímame pri jej poskytovaní určitú formu vzájomnej podmienenosti, respektíve tzv. krížovej podmienenosti. Takúto podmienenosť možno charakterizovať ako „iný zdroj, ktorý poskytuje porovnateľné benefity, avšak s nižšími nákladmi na prispôsobovanie sa.“¹³¹ S očakávaným vstupom krajín západného Balkánu do EÚ je zrejmé, že práve vďaka poskytovanej pomoci si Čína vytvára priaznivé prostredie a prehľbuje si tak hospodárske a politické vplyvy.¹³² Hoci je objem pomoci Číny v porovnaní

¹²⁹ ERÍĆ, Ognjen. Analysis of the Effects of the EU Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj]. In: *Acta Economica*. 2017, roč. 15, č. 27. s. 138-139. ISSN 2232-738X. [cit.2023-01-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.7251/ACE1726123E>

¹³⁰KRSTINOVSKA, Ana.China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022, roč. 8, s. 233. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

¹³¹ ZWEERS, Wouter et al. China and the EU in the Western Balkans. A zero-sum game? The Hague: The Clingendael Institute, 2020, s. 52 s. Dostupné na: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-08/china-and-the-eu-in-the-western-balkans.pdf>

¹³² BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications

s pomocou EÚ, USA a iných západných darcov obmedzenejši, niekedy sa považuje za oveľa dostupnejšiu a lacnejšiu alternatívu, čo môže byť atraktívne najmä pre politikov, ktorí sa zameriavajú na krátkodobé ciele v rámci svojho politického mandátu. V krajinách západného Balkánu sú potreby budovania sociálnej infraštruktúry kľúčové a práve tento aspekt môže byť pri týchto politikách rozhodujúci.¹³³ Napriek tomu, že sa čínska rozvojová pomoc javí ako bezpodmienečná, aj pri nej môžeme naraziť na rôzne osobitné doložky. Niektoré sa týkajú možnosti vypovedania zmluvy z politických alebo diplomatických dôvodov. Iné doložky hovoria o vypovedaní zmluvy po zavedení určitých domácich reforiem.¹³⁴ Tu sa naskytuje priestor na geo-politické manévry a podmieňovanie pomoci zahranično-politickou spoluprácou.

Slovenská rozvojová pomoc má v regióne dlhú historickú tradíciu. Vo svojich projektoch sa zameriavajú predovšetkým na zdieľanie skúseností. Pomoc je postavená na spolupráci s ostatnými väčšími darcami, mimovládnyimi organizáciami a inštitúciami. Napriek tomu sa jedná o malého darcu v regióne. OECD považuje za problematickú oblasť najmä koordináciu ministerstiev pri poskytovaní pomoci a transparentnosť vykazovania.

V rámci ekonomicko-politických dôsledkov poskytovania rozvojovej pomoci na západnom Balkáne vnímame silné strety geo-politických manévrov a tiež záujmov darcov. Problém sa však nenachádza v samotnej pomoci, ale v jej predpokladoch. Dardelli vo svojej práci¹³⁵ opisuje situáciu na západnom Balkáne, pričom zdôrazňuje, že voľby a demokratické inštitúcie nevedú k demokracii, rovnako ani politické reformy neriešia roky trvajúce etnické konflikty, a ani zakladanie veľkého počtu mimovládnych organizácií nevytvorí skutočnú a transparentnú občiansku spoločnosť. Keď aplikujeme tieto myšlienky na rozvojovú pomoc a pozrieme sa na jej význam v dnešnom storočí, tak je zrejmé, že na západnom Balkáne je nevyhnutné budovať kvalitné inštitúcie a transparentné základne. Spojené štáty si tento aspekt uvedomujú aj vo svojich strategických plánoch, a prispôbujú tomu svoje rozvojové politiky. Snahou tohto nového prístupu je, aby si darcovia držali veľký odstup od stabilitokracie a posilňovali tak občiansku spoločnosť a reformy bez ohľadu na členstvo

Office of the EU. 2015, s. 231-232. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>

¹³³KRSTINOVSKA, Ana. China's development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022. roč. 8, s. 233. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>

¹³⁴ *Ibid*, s. 237.

¹³⁵ DARDELLI, Aleksander. Leading a Horse to Water: Lessons from Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj], In: *Georgetown Journal of International Affairs*, roč 15, č. 1, s. 55-63. [cit. 2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/43134263>

v EÚ. Celkový objem USAID však nie je taký významný a od roku 2012 táto výška stagnuje alebo sa dokonca znižuje.

Na základe vyhodnotenia ukazovateľov ekonomicko-politických dopadov rozličných prístupov poskytovania pomoci sa zdá pomoc EÚ, aj na základe celkových objemov, ako najprínosnejšia a najstrategickejšia v porovnaní s vybranými donormi. Za silné argumenty možno považovať najmä prepojenie pomoci s prístupovými podmienkami, dôraz na budovanie sociálnej infraštruktúry, ako aj vysoká miera koordinácie pomoci. Na druhej strane vidíme riziko podmienenosti tejto pomoci, ktoré je prepojené s hrozbou čoraz silnejších prejavov tzv. stabilitokracie. Tá sa prejavuje v tom, že lídri na západnom Balkáne sa v priebehu desaťročí naučili „jazyk Západu“, ktorý dlhodobo prezentujú tým, že intenzívne hovoria o reformách, avšak reálne zmeny neprichádzajú. Prejavuje sa to v stagnácii, čo môže v konečnom dôsledku viesť k ešte väčšej nestabilite.¹³⁶ Región preto potrebuje pomoc, ktorá bude zameraná nielen na transfer peňažných prostriedkov, ale predovšetkým spojená s prestavbou inštitúcií a skutočnými reformami, ktoré neostanú len vo verbálnej rovine. Z tohto dôvodu je dôležité, aby sa región postupne začal odkláňať od závislosti na tokoch pomoci. Napriek integračným snahám zostáva prisun zahraničného kapitálu naďalej nevyhnutný. Aj na základe analýzy ďalších medzinárodných tokov kapitálu v druhej kapitole tejto práce, si myslíme, že by sa tvorcovia politik na západnom Balkáne mali intenzívne venovať efektívnej distribúcii toku remitencií a PZI. Kľúčová je tiež tvorba politik na mikroúrovni.

¹³⁶ HEATHER, A. Conley – RUY, Donatienne. Confronting Stabilocracy in the WB : A New Approach for U.S. Assistance. [elektronický zdroj]. Washington : 2021, s. 2. [cit.2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>

Záver

Hlavným cieľom záverečnej práce bolo zhodnotiť význam rozvojovej pomoci v kontexte medzinárodného pohybu kapitálu v krajinách západného Balkánu, a to najmä prostredníctvom rozličných prístupov poskytovania rozvojovej pomoci vybranými donormi. Postavenie rozvojovej pomoci v rámci celkového pohybu medzinárodného kapitálu sme doplnili najmä pre zachytenie širšieho kontextu, ktorý berie do úvahy aj iné toky kapitálu, ktoré do regiónu prichádzajú a vytvárajú tak ucelenejší pohľad na problematiku. Pre splnenie stanoveného cieľu sme si stanovili vedecké otázky, na ktoré sme sa snažili zodpovedať porovnávaním vybraných ukazovateľov. Napriek neúplnosti dát a limitom práce, ktoré sme vysvetlili v druhej kapitole, sme sa pokúsili komplexne zodpovedať na tieto otázky v záverečnej diskusii. Po zohľadnení vybraných ukazovateľov si myslíme, že najstrategickejšiu pomoc z vybraných donorov by v tomto kontexte mohla predstavovať práve pomoc EÚ. Pri hodnotení prístupu tohto darcu sme však narazili na zriedkavý pojem v slovenskej odbornej terminológii, ktorý by sa dal voľne preložiť ako stabilitokracia. Nebezpečenstvo, ktoré možno spájať s týmto javom, sme uviedli v tejto práci už viackrát, a preto by sme naň chceli poukázať aj v samotnom závere.

Po komplexnom zachytení prílevu zahraničného kapitálu do regiónu však považujeme prílev remitencií za oveľa dôležitejší. Strategický tok predstavujú aj PZI, ktoré sú však rizikovejšie najmä v súvislosti s volatilitou trhu. Významný je tiež darcovský prístup na mikroúrovni, ktorý dokáže lepšie eliminovať nežiadúce vlastnosti rozvojovej pomoci. Ako uvádzame v druhej kapitole, zvýšená pozornosť by mala byť venovaná najmä budovaniu kvalitnejšej sociálnej infraštruktúry a posilňovaniu demokratických inštitúcií, ktoré sú nevyhnutné na zmiernenie obrovského úniku mozgov z tohto regiónu. Veľká časť tohto úniku je tvorená prevažne kvalifikovanou pracovnou silou a mladými študentami. Preto by malo byť aj v záujme miestnych politikov, aby zohľadnili svoje kroky a zamerali sa na strategické reformy, ktoré by mohli byť realizované aj tým, že budú pristupovať zodpovedne a transparentne k podmienenosti pomoci EÚ a vyhnú sa tak problematickej stabilitokracii. Takýmto prístupom by mohli efektívnejšie ťažiť z tokov pomoci, ktoré naďalej prichádzajú do regiónu, a tak urýchliť zmenu statusu západného Balkánu ako príjemcu pomoci na jej darcu.

Zoznam použitej literatúry

1. BARLETT, William – ORUC, Nermin. Labour Markets in the Western Balkans 2019 and 2020. [elektronický zdroj]. Sarajevo. 2021, 51 s. [cit.2022-12-01]. Dostupné na: <https://www.rcc.int/download/docs/Labour-Market-in-the-WesternBalkans.pdf/133ff213a0c4db81c247658192a9edc6.pdf>
2. BARLETT, William et al. The political economy of donor intervention in Western Balkans and Turkey: mapping and potential for stronger synergies: final report. [elektronický zdroj]. Luxembursko : Publications Office of the EU. 2015, 255 s. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a959c9bf-5bf8-4bfa-97f0-d39ae3aa226b/language-en/format-PDF/source-118731837>
3. BARLETT, William. International assistance, donor interests, and state capture in the Western Balkans. In: *Journal of Contemporary European Studies*. [elektronický zdroj]. 2021. roč. 29, č. 2, s. 184-200. [cit. 2023-02-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1794801>
4. BIEBER, Florian. The Belt and Road: Pledge of the gragon: The Rise (and Fall) of Balkan Stabilitocracies. In: *Horizons : Journal of International Relations and Sustainable Development*. [elektronický zdroj]. Belehrad: Center for International Relations and Sustainable Development, 2018, č.12, s. 176-185. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/48573486>
5. China-DAC Study Group: Economic Transformation and Poverty Reduction: How it happened in China, helping it happen in Africa. [elektronický zdroj]. 2011. [cit. 2023-03-23]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/Economic-Transformation-Poverty-Reduction-China-Africa-vol1-Findings-Policy-Implications-CDSG.pdf>
6. COLLAKU, Besmir – MEROVCI, Safet. The Impact of Remittance in Economic Growth: Empirical evidence from the Western Balkan Countries. [elektronický zdroj]. Priština: University of Pristina. 2021, 9 s. [cit.2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.abacademies.org/articles/the-impact-of-remittance-in-economic-growth-empirical-evidence-from-the-western-balkan-countries-10847.html>
7. CONCORD. Guide to global Europe funding 2021-2027: for civil society organisations. Part I. [elektronický zdroj]. Brusel. 2022, 18 s. [cit. 2022-09-30].

- Dostupné na: <https://concordeurope.org/resource/guide-to-global-europe-funding-2021-2027-for-civil-society-organisations/>
8. DABROWSKI, Marek – Myachenkova, Yana. The Western Balkans: Weak Performance since the Crisis. In: *Acta Oeconomica*. 2018, roč. 68, č. 2, s. 85-120. ISSN 1588-2659. [cit.2023-10-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1556/032.2018.68.s2.5>
 9. DARDELLI, A.: Leading a Horse to Water: Lessons from Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj], In: *Georgetown Journal of International Affairs*, roč 15, č. 1, s. 53-63. [cit. 2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/43134263>
 10. DEFRAIGNE, Ch. Jean. Connectivity and international production networks in the Western Balkans: to what extent can China erode the economic dominant position of the EU? In: *The Journal of Cross-Regional Dialogues/La revue de dialogues inter-régionaux*. [elektronický zdroj]. 2021, č. 2. ISSN 2593-9483. [cit.2023-01-28]. Dostupné na: <https://popups.uliege.be/2593-9483/index.php?id=193>
 11. EASTERLY, William. *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*. 1.vyd New York : The Penguin Press, 2006, 324 s. ISBN 978-1594200373.
 12. EICHENGREEN, Barry. Lessons from the Marshall Plan. In: *World Development Report 2011 Background Papers*. [online]. Washington D. C. : World Bank, 2010, 5 s. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/27506>
 13. ERÍĆ, Ognjen. Analysis of the Effects of the EU Official Development Assistance to the Western Balkans. [elektronický zdroj]. In: *Acta Economica*. 2017, roč. 15, č. 27, s. 123-139. ISSN 2232-738X. [cit.2023-01-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.7251/ACE1726123E>
 14. EÚ. Úradný vestník EÚ. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č.549/2013 z 21.mája 2013 o európskom systéme národných a regionálnych účtov v Európskej únii. [online] 2013, 727 s. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0549&from=EN>
 15. European Commission. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION. An Economic and Investment Plan for the Western Balkans. [elektronický zdroj]. Brusel. 2020, 21 s. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2020-10/communication_on_wb_economic_and_investment_plan_october_2020_en.pdf

16. European Commission. Enlargement package: European Commission assess reforms in the Western Balkans and Turkiye and recommends candidate status for Bosnia nad Herzegovina. [elektronický zdroj]. Brusel : European Commission, 2022, 3 s. [cit. 2022-11-15]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_6082
17. European Commission. Migration and Home Affairs: Definition: brain drain. [elektronický zdroj]. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://homeaffairs.ec.europa.eu/pages/glossary/brain-drain_en
18. European Commission. Strategic Plan 2020-2024. DG DEVCO. [elektronický zdroj]. Brusel. 2020, 77 s. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/publications/strategic-plans-2020-2024-international-cooperation-anddevelopment_en
19. European Commission. Team Europe increased Official Development Assistance to €66.8 billion as the world's leading donor in 20202. [elektronický zdroj]. Brusel. 2021, 2 s. [cit-2020-09-30]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_1701
20. European Investment Bank. Infrastructure Investment in the Western Balkans : A First Analysis. [elektronický zdroj]. 2018, 30 s. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: https://www.eib.org/attachments/efs/infrastructure_investment_in_the_western_balkans_en.pdf
21. European Commission. The Western Balkans in Transition. [elektronický zdroj]. Brusel: Directorate-General for Economic and Financial Affairs. 2009, 78 s. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication_15155_en.pdf
22. Európska komisia, Generálne riaditeľstvo pre medzinárodnú spoluprácu a rozvoj. An introduction to the European Union's international cooperation and development policy. [elektronický zdroj]. Brusel : Európska únia, 2018, 19 s. ISBN 978-92-79-92893-2. Dostupné na: <https://data.europa.eu/doi/10.2841/008349>
23. GALVEZ, M. Elena. European Development Aid: How to Be More Effective Without Spending More? [elektronický zdroj]. 2012, 72 s. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2113514
24. Global Partnership for Effective Development Co-operation: Nairobi outcome document. [elektronický zdroj]. Nairobi, 2016, 44 s. Dostupné na: <https://effectivecooperation.org/system/files/2020-05/Nairobi-Outcome-Document-English.pdf>

25. GRANČAY, M. et al. *Integrácia západného Balkánu a Turecka do Európskej únie: kniha 2 – individuálny aspekt*. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM. 2012, 229 s. ISBN: 978-80-225-3374-4.
26. GRIEGER, Lucia. Politická stabilita štátov Balkánu v tieni pandémie koronavírusu. In: *Politický zborník študentov a mladých vedeckých pracovníkov 9*. [elektronický zdroj]. Košice: Šafárik Press. 2022, 312 s. [cit. 2022-11-12]. ISBN 978-80-574-0102-5. Dostupné na: www.unibook.upjs.sk
27. GRIMM, Sonja – MATHIS, L. Okka. Stability First, Development Second, Democracy Third : The European Union´s Policy towards the Post-Conflict Western Balkans, 1991-2010. [elektronický zdroj]. In: *Europe-Asia Studies*. 2015, roč. 67, č. 6, s. 916-947. [cit.2023-02-14]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/09668136.2015.1055237>
28. HEATHER, A. Conley – RUY, Donatienne. Confronting Stabilocracy in the WB : A New Approach for U.S. Assistance. [elektronický zdroj]. Washington : 2021, 10 s. [cit.2023-02-28]. Dostupné na: <https://www.csis.org/analysis/confronting-stabilocracy-western-balkans-new-approach-us-assistance>
29. HOLZNER, Mario – GRIEVESON, Richard. Investment in the Western Balkans. [elektronický zdroj]. Vienna Institute for International Economic Studies : Vienna. 2018, 42 s. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/investment-in-the-western-balkans-dlp-4705.pdf>
30. IŠTOK, Robert. Juhoslávská kríza: Slovania proti Slovanom. In: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis, Filozofický zborník, 23*. [elektronický zdroj]. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2005, s. 65. Dostupné na: <https://www.unipo.sk/public/media/12484/Juhoslovansk%C3%A1%20kr%C3%ADza%20Slovania%20proti%20Slovanom.pdf>
31. JANČÍKOVÁ, E.: Vplyv remitencií na rozvoj ekonomík. In: *Almanach – aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky : vedecký časopis*. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave. 2014, roč. 9, č.1, 68 s. ISSN 1339-3502
32. KPODAR, Kangi – GOFF, Maelan. Do Remittances Reduce Aid Dependency? [elektronický zdroj]. Fondation pour les études et recherches sur le développement international. 2012, s. 23. [cit.2022-12-1]. Dostupné na: <https://ferdi.fr/dl/df-hGgNaYxsCvRD4c6uEVEExT2xd/ferdi-p34-do-remittances-reduce-aid-dependency.pdf>
33. KRSTINOVSKA, Ana. China´s development assistance to the Western Balkans and its impact on democratic governance and decision-making. In: *Journal of Liberty and*

- International Affairs*. [elektronický zdroj]. 2022. roč. 8, s. 229-242. [cit. 2023-02-18].
Dostupné na: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/77246>
34. LEIMGRUBER, Matthieu – SCHMELZER, Matthias. *The OECD and the International Political Economy Since 1948*. [elektronický zdroj]. Cham, 2017, 386 s. [cit. 2022-09-23]. ISBN 978-3-319-60243-1. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-60243-1>
35. LIPKOVÁ, Ľudmila et al. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint vfra, 2006, 414 s. ISBN 80-89085-55-5.
36. MARSHALL, Tim. *Tieňohra: Príbeh o poslednej vojne v Európe*. 1.vyd. Bratislava: Premedia, 2021, 240 s. ISBN 978-80-8159-932-3
37. MCAULIFFE, Marie – TRIANDAFYLLIDOU, Anna. *World Migration Report 2022*. Ženeva: International Organization for Migration. 2021, 522 s. ISBN 978-92-9268-076-3
38. Migration Data Portal: Remittances. [elektronický zdroj]. 2022. [cit. 2022-12-1].
Dostupné na: <https://www.migrationdataportal.org/themes/remittances>
39. MOYO, Dambisa. *Dead Aid. Why aid is not working and how there is another way for Africa*. London : Penguin Books, 2009, 188 s. ISBN 978-0-141-03118-7.
40. MZVaEZ SR. Memorandum OECD DAC Peer Review 2018, Development Cooperation and Humanitarian Assistance of the Slovak Republic, [elektronický zdroj]. Bratislava. 2017, 64 s. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/peer-reviews/Memorandum%20DAC%20Peer%20Review%20Slovak%20Republic%20January%202018.pdf>
41. MZVaEZ SR. Rozhodnutie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 41/2020 zo dňa 8. júla 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, 4 s. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wpcontent/uploads/2020/12/statut_samrs_2020_na_zverejnenie.pdf
42. MZVaEZ SR. Rozhodnutie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky č. 9/2020 zo dňa 27. januára 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, 4 s. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wp-content/uploads/2020/12/Rozhodnutie-MiZV-SR-o-Statute-KV-ODA-SR_2020.pdf
43. MZVaEZ SR. Rozvojová spolupráca. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022. [cit. 2022-10-23]. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/diplomacia/rozvojova-spolupraca-a-humanitarna-pomoc/rozvojova-spolupraca>
44. MZVaEZ SR. Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2019, 60 s. [cit. 2022-10-29]. Dostupné na:

- https://slovakaid.sk/wpcontent/uploads/2020/12/strednodoba_strategia_rozvojevej_spoluprace_sr_2019-2023-2.pdf
45. MZVaEZ SR. Výročná správa MZVaEZ SR za rok 2021. [elektronický zdroj]. Bratislava: MZVaEZ SR, 2022, 49 s. ISBN 978-80-88726-78-4. Dostupné na: <https://www.mzv.sk/sk/web/sk/ministerstvo/vyroczne-spravy>
 46. MZVaEZ SR. Výročná správa ODA SR 2020. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2020, 64 s. [cit.2022-10-27]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/vyrocnospravy/vyroczne-spravy-oda-sr/>
 47. MZVaEZ SR. Zameranie dvojstrannej rozvojevej spolupráce Slovenskej republiky na rok 2022. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, 16 s. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/801>
 48. MZVaEZ SR. Sharing Slovak Expertise. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, 19 s. [cit. 2022-11-1]. Dostupné na: https://slovakaid.sk/wpcontent/uploads/2021/05/Brozura-SSE_SK_online_FINAL.pdf
 49. NISHIMURA, Megumi. Non-DAC Donors in the Middle East and North Africa: Trends, Dynamics, and Impacts. In: *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*. [online]. Taylor & Francis LTD. [2021], roč.15, č.3, s. 325-343. ISSN: 2576-5949. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/25765949.2021.1985293>
 50. NOUTCHEVA, Gergana. Fake, Partial and Imposed Compliance. The Limits of the EU's Normative Power in the Western Balkans. [elektronický zdroj]. 2007, 26 s. [cit. 2022-02-9]. Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1337980
 51. OECD. HISTORY OF THE 0.7% ODA TARGET. In: *(Original text from) DAC Journal 2002*. [elektronický zdroj]. Paris. 2016, 3 s. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ODA-history-of-the-0-7-target.pdf>
 52. OECD. ODA Levels in 2021 – Preliminary data Detailed Summary Note. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2022, 15 s. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/ODA-2021-summary.pdf>
 53. OECD. Official development assistance. In: *OECD Factbook 2015-2016: Economic, Environmental and Social Statistics*. [online] Paris: OECD Publishing, 2016, 228 s. ISSN 1814-7364. [cit. 2022-09-21]. Dostupné na: <https://dx.doi.org/10.1787/factbook-2015-en>

54. OECD/WTO. Aid for Trade at a Glance 2017: Promoting Trade, Inclusiveness and Connectivity for Sustainable Development. Paris: OECD Publishing. 2017, 552 s. ISBN: 978-92-64-27847-9 .
55. OECD. Accra Agenda for Action. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2008, 7 s. [cit. 2023-02-18]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264098107-en>
56. OECD. Aid at a glance charts: Official Development Assistance (ODA) flows for DAC and non-DAC members. [elektronický zdroj] Paris. 2021. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainabledevelopment/development-finance-data/aid-at-a-glance.htm>
57. OECD. Development Co-operation by Countries Beyond the DAC. [elektronický zdroj]. Paris 2015, 8 s. [cit. 2022-09-24]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/Development%20Co-operation%20by%20Countries%20beyond%20the%20DAC.pdf>
58. OECD. Government at a Glance: Western Balkans. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2020, 168 s. [cit. 2022-11-13]. ISBN 978-92-64-70118-2. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/a8c72f1b-en>
59. OECD. Labour Migration in the Western Balkans: Mapping Patterns, Addressing Challenges and Reaping Benefits. [elektronický zdroj]. Paříž. 2022, 178 s. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/south-east-europe/programme/Labour-Migration-report.pdf>
60. OECD. Measuring and Monitoring External Development Finance [elektronický zdroj]. Paris. 2015, 11 s. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/Monitoring%20and%20measuring%20external%20development%20finance.pdf>
61. OECD. Official Development Assistance (ODA). [elektronický zdroj]. Paris. 2021, 7 s. [cit. 2022-11-25]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/What-is-ODA.pdf>
62. OECD. Other official flows. [elektronický zdroj]. Paris. 2022. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://data.oecd.org/drf/other-official-flows-oof.htm#indicator-chart>
63. OECD. Paris Declaration on Aid Effectiveness. [elektronický zdroj]. Paris: OECD Publishing, 2005. 13 s. [cit. 2023-02-17]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264098084-en>

64. OECD. Private flows. [elektronický zdroj]. Paris. 2022. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://data.oecd.org/drf/private-flows.htm>
65. OECD. The DAC's main findings and recommendations: Extract from OECD Development Co-operation Peer Reviews: Slovak Republic 2019. [elektronický zdroj]. OECD publishing : Paris. 2019, 92 s. [cit. 2023-02-25]. ISBN 978-92-64-31232-6. Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/9789264312326-en>
66. OMIC, Edo – HANDELAND, Cecilia. Social Infrastructure in the Western Balkans: Increasing the region's economic resilience, enhancing human capital and counteracting the effects of brain drain.[elektronický zdroj]. Paríž : Council of Europe Development Bank. 2021, 56 s. [cit. 2022-12-05]. Dostupné na: [https://coebank.org/media/documents/Social Infrastructure in the Western Balkans.pdf](https://coebank.org/media/documents/Social_Infrastructure_in_the_Western_Balkans.pdf)
67. PADURARIU, Amelia. Všeobecný prehľad rozvojovej politiky. [elektronický zdroj]. 2021. 5 s. [cit. 2022-09-30]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_5.3.1.pdf
68. POPOVIĆ, Goran – ERIĆ, Ognjen. Economic development of the Western Balkans and European Union investments. [elektronický zdroj]. Banja Luka. 2018, s.1539-1556. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2018.1498009>
69. Rada EÚ. Nástroj susedstva a rozvojovej a medzinárodnej spolupráce: Coreper schválil predbežnú dohodu s Európskym parlamentom. [elektronický zdroj]. 2020. [cit. 2023-02-28]. Dostupné na: <https://europa.eu/!rR87cj>
70. RADOSAVLJEVIC, Zoran. EU Parliament to demand suspension of Serbia's accession talks. [elektronický zdroj]. Brusel : Euractiv, 2022. [cit. 2022-11-15]. Dostupné na: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/eu-parliament-to-demand-suspension-of-serbias-accession-talks/
71. SACHS, Jeffrey. *The End of Povert: economic possibilities for our time*. 1. vyd. New York : The Penguin Press, 2005, 396 s. ISBN 1-59420-045-9.
72. SAMRS: Výročná správa 2021 SAMRS. [elektornický zdroj]. Bratislava. 2022, 51 s.[cit. 2023-02-25]. Dostupné na:<https://slovakaid.sk/vyrocnospriavy/vyroчна-sprava-2021/>
73. SANFREY, Peter – MILATOVIĆ, Jakov. The Western Balkans in transition: diagnosing the constraints on the path to a sustainable market economy. [elektronický zdroj]. Londýn : European Bank for Reconstruction and Development, 2018, s. 44.

- [cit.2022-11-16]. Dostupné na: <https://www.ebrd.com/documents/eapa/western-balkans-summit-2018-diagnostic-paper.pdf>
74. SINGER, Peter. *10th Anniversary edition The life you can save. How to do your part to end world poverty*. 2. vyd. Washington : The Life You Can Save.org, 2019, 312 s. ISBN 978-1-7336727-0-2.
75. SLÁDKOVÁ, Zuzana – KABA, Daniel. *AidWatch 2021*. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2021, 54 s. [cit. 2022-10-28]. Dostupné na: <https://ambrela.org/publikacie/>
76. SlovakAid. Rozvojová spolupráca Slovenskej republiky s krajinami západného Balkánu.[elektronický zdroj]. Bratislava, 2021. [cit. 2023-02-25]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/rozvojova-spolupraca-slovenskej-republiky-s-krajinami-zapadneho-balkanu/>
77. SlovakAid. Slovensko podpísalo s USAID nové memorandum o spolupráci. [elektronický zdroj]. Bratislava. 2022. [cit. 2023-03-18]. Dostupné na: <https://slovakaid.sk/slovensko-podpisalo-s-usaid-nove-memorandum-o-spolupraci/>
78. TOPXHIU, R. Mustafa – KRASNIQI, F. Xhelili. *The Relevance of Remittances in Fostering Economic Growth in the West Balkan Countries*. [elektronický zdroj]. Priština: University of Pristina. 2017, s. 28-42. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <https://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/download/10989/9315/>
79. TRPESKI, P. a spol.: *The Impact of Remittances on Economic Growth in Western Balkans: Proceedings of the 2nd International Conference: Economic and Business Trends Shaping the Future*. [elektronický zdroj]. Skopje: Faculty of Economics. 2021. s. 32-41. [cit. 2022-12-08]. Dostupné na: <http://hdl.handle.net/20.500.12188/15938>
80. WBIF. *Western Balkans Investment Framework A Guide*. [elektronický zdroj]. 2020. 36 s. [cit. 2022-12-07]. Dostupné na: https://www.wbif.eu/storage/app/media/Library/11.Funding/WBIF%20Guide_Update_March2020.pdf
81. World Bank Group. *A war in a Pandemic: Implications of the Ukraine criss and COVID-19 on global governance of migration and remittance flows*. [elektronický zdroj]. 2022, 67 s. [cit. 2022-11-26]. Dostupné na: <https://www.knomad.org/publication/migration-and-development-brief-36>
82. World Bank Group. *Western Balkans Labor Market Trends 2020*. [elektronický zdroj]. Viedeň. 2020, 11 s. [cit. 2022-12-01]. Dostupné na: <https://wiiw.ac.at/western-balkans-labor-market-trends-2020-dlp-5300.pdf>

83. World Bank Group. Western Balkans Regular Economic Report. [elektronický zdroj]. Washington DC: The IBRD/The World Bank, 2022. 102 s. [cit.2022-11-15]. Dostupné na: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/38189>
84. ZWEERS, Wouter et al. China and the EU in the Western Balkans. : A zero-sum game? The Hague: The Clingendael Institute, 2020, 62 s. Dostupné na: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-08/china-and-the-eu-in-the-western-balkans.pdf>

Prílohy

Príloha č. 1: Organizačná štruktúra vybranej sekcie MZVaEZ SR	i
Príloha č. 2: Geografická poloha krajín západného Balkánu.....	ii
Príloha č. 3: HDP krajín západného Balkánu podľa jednotlivých sektorov	iii
Príloha č. 4: Partneri v rámci WBIF (Western Balkan Investment Framework).....	iv
Príloha č. 5: Rozvojová spolupráca Slovenskej republiky s krajinami západného Balkánu .	v